စာပေလောကသုတစာအုပ်

ကုန်းတောင်စေတီ ပြန်စာသင်ခဲ့ပညာရှင်များ

ဒေါက်တာမျိုးသန့်စာ

စက္ကူ၊ စာရေးကိရိယာ၊ စာအုပ်နှင့် စာတ
ကုန်သွယ်ရေးကော်ပိုရေးရှင်း
(မှတ်ပုံတင်အမှတ် ၀၂၆၂) ၅၅၀/၅၅၂ ကုန်သည
မှ ထုတ်ဝေသည်။

ကုန်း ဘောင် ခေတ် မြန် မာ့ သိ ပ္ပံ ပ ညာ ရှင် များ

ဒေါက်တာ မျိုးသန့်တင်

ဗဟုသုတမြှင့်သူ စာကြည့်တိုက်
SARPAY BEIKMAN PUBLIC LIBRARY.
Acc: No .....

E-BOOK

စာပေလောကစာအုပ်တိုက်
အမှတ် ၁၇၃၊ ၃၃ လမ်း၊ ရန်ကုန်မြို့
[ဖုန်း-၂၄၃၄၉]

တန်ဖိုး ၃၅-ကျပ်

စာရေးစာတမ်းစာနယ်စင်း ပြောတင် ပုံနှိပ် ထုတ်ဝေခွင့် အမှတ် [၁၀၁၉]
မျက်နှာဖုံး ပြောတင် ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခွင့် အမှတ် [၁၉၄၄]

မျက်နှာဖုံး မန်းချို
စံတိုး

—

အတွင်း သရုပ်ဝေါ
မောင်အေးမြင့် (မြန်မာ့ဂိုဏ်းရာ ဒီဇိုင်း)
မောင်မောင်

—

မျက်နှာဖုံး ပုံနှိပ်
သိန်းမြင့်ဝင်း

—

ပုံနှိပ်ခြင်း
ပထမအကြိမ်

—

ထုတ်ဝေခြင်း
၁၅၀၀
ဒီဇင်ဘာ၊ ၁၉၀၄

ဦးကေးချို(မောင်ယင်ကျေး) [၀၁၀၀၆]၊ လှိုင်းရွှေတိန်တောင် စာပေ
အမှတ် ၇၃၊ ၄ လမ်း၊ ပေယျမြိုရပ်ကွက်၊ လှည်းတန်း ဘုတာမုံအနီး
ကမာရွတ်၊ ရန်ကုန်မြို့မှ ထုတ်ဝေခဲ့
ဒေါ်ခင်လှ(၀၁၅၇၇)၊ စာပေလောက ပုံနှိပ်တိုက်
အမှတ် ၁၇၃၊ ၃၃ လမ်း၊ ရန်ကုန်မြို့တွင် ပုံနှိပ်သည်။

ချစ်စွာသော ဖခင်

ဦးထွန်းတင်

(မြန်မာစာ နှင့် သမိုင်းဘာသာပြ အထက်တန်းကျောင်းဆရာ အငြိမ်းစား)

အား

ဤစာအုပ်ဖြင့် ဂါရဝပြုပါသည်။

မာတိကာ

— ဆရာကြီးမောင်ထင်၏အမှာ .... က
— စာရေးသူ၏အမှာ .... ဆ
၁။ ကျွန်တော်နှင့် မြန်မာ့သမိုင်း ၁
၂။ တွင်းသင်းတိုက်ဝန်ဦးထွန်းညို(၁၇၂၆-၁၈၀၆ ခန့်) ၁၃
၃။ မြန်မာ့သိပ္ပံပညာရှင် မက္ခရာမင်းသားကြီး(၁၇၉၁-၁၈၄၈).... ၂၅
၄။ လေ့သင်းအတွင်းဝန်ဦးချိန်(၁၇၉၆-၁၈၅၅) ၅၅
၅။ မြတောင်ဝန်ကြီးဦးမှိ(၁၈၀၀ ခန့် ၁၈၆၆) ၆၉
၆။ နှစ်ပေါင်းရှစ်ရာကျော်က လီလာဝတီဂဏန်းကျမ်း ၈၉
၇။ ကုန်းဘောင်ခေတ် မြန်မာ့ကြေးနန်း ၁၀၅
၈။ ပန်းဘဉ်းဝန် ဦးရွှေဘင်(၁၈၃၃ ခန့်?) ၁၄၁
၉။ ဦးရွှေဘင်၏ အမြောက်ပစ်နည်း ၁၆၃
၁၀။ ၁၈၅၉ ခုနှစ်က ဘွိုင်လာအိုးလုပ်နည်း ၁၇၅
၁၁။ ဦးရွှေဘင်၏ လက်တွေ့ကွန်ပါရေးနည်း ၁၉၁
၁၂။ ဦးရွှေဘင်၏ ဘဏ်လုပ်ငန်းပုရပိုက် ၂၀၃
၁၃။ ဦးရွှေဘင်၏ မြင်းကြန်ပုရပိုက် ၂၁၅
၁၄။ ဖန်ချက်ဝန် ဦးရွှေအိုး(၁၈၃၆-၁၉၀၅) ၂၃၁
၁၅။ အင်ဇိုင်းအစ ၂၈၉
၁၆။ ဦးရွှေအိုးနှင့် လောကဓာတ်ဆေးကျမ်းကြီး ၃၀၁
၁၇။ နှစ်ပေါင်း တရာကျော်က ကျိုသြေမတြီပုရပိုက် ၃၁၉
၁၈။ သံချက်ဝန်ဦးညွန့်နှင့် ရွှေတိုဏီးတော် ၃၃၃
၁၉။ ဒီပဲယင်းဝန်ထေက် ဦးမြ(၁၈၄၁-၁၉၂၄) ၃၅၁
၂၀။ ဦးမြအာတွက် လျှောက်လဲချက် ၃၇၃
၂၁။ သံချက်ဝန်ဦးမြ(၁၈၄၃-၁၉၀၅) ၃၈၅
၂၂။ မြင်းဝန် ဦးအောင်သူ(၁၈၄၃?-၁၈၈၀) ၄၀၅
— ကျမ်းကိုးစာရင်း —
— အက္ခရာစဉ်အညွှန်း —

ရှင်ပုံ စာရင်း

၁။ ဦးထွန်းညို ၁၄
၂။ မကွေးမင်းသားကြီး ၂၆
၃။ ဂြိုဟ်နက္ခတ်တာရာ သွားလာလည့်ပတ်ပုံပြကိရိယာ ၄၀
၄။ လှေသင်းအတွင်းဝန် ဦးချိန် ၅၆
၅။ ဂယ်လီလေအိုရဲ့ နက္ခတ်ပုံ ၆၂
၆။ ဦးချိန်ရဲ့ နက္ခတ်ပုံ ၆၃
၇။ မြတောင်ဝန်ကြီး ဦးမို ၇၀
၈။ ရှေးခေတ် မြန်မာမျာ၊ မြေတိုင်းနေပုံ ၇၄
၉။ မန္တလေး ရွှေကြိုးသတ်နယ်မြေ ပုရပိုက်ပုံ ၇၅
၁၀။ မန္တလေး ရွှေကြိုးသတ်နယ်မြေ အညွှန်းပုံ ၇၆
၁၁။ ယောအတွန်းဝန် ဦးတိုးလှိုင် ၉၀
၁၂။ စပါး၊ ပြောင်း၊ ပဲ၊ နွားမ ခန့်မှန်းပုံ ၁၀၁
၁၃။ ကုန်းဘောင်ခေတ် ကြေးနန်း သွယ်တန်းပုံ ၁၀၆
၁၄။ မြန်မာ့ကြေးနန်းသုံး မြန်မာစာအကျယ်ရေးနည်း ၁၁၃
၁၅။ ရှေးခေတ် မြန်မာ့ကြေးနန်းပို့ ဒိုင်ခွက် ၁၁၄
၁၆။ လိပိဒီပိကာ အာ်လိပ်ဘာသာပြန် စာအုပ်အဖုံး ၁၁၆
၁၇။ ကုန်းဘောင်ခေတ်နှင့် ယခုခေတ်သုံး မော့စ်သင်္ကေတမျာ ၁၂၄
၁၈။ ကြေးနန်းသွယ်တန်းသည့် မြေပုံ ၁၂၇
၁၉။ ပန်းတဉ်းဝန် ဦးရွှေဘင် ၁၄၂
၂၀။ ဦးရွှေဘင် ခေါင်းဆောင်သည့် သံအဖွဲ့ ၁၅၃
၂၁။ လန်ဒန်မြို့သွား သံအဖွဲ့ ၁၅၅
၂၂။ အမြောက်ဗုံးပစ်နည်း ပုရပိုက်မူရင်း ၁၆၄
၂၃။ ပုရပိုက်တွင် တွေ့ရသည့်ပုံမျာ ၁၇၀

၂၄။ ကွန်ပါရေးနည်းကျမ်းတွင် တွေ့ရသည့်ပုံများ ၁၉၂
၂၅။ ဘဏ်လုပ်ငန်း ပုရပိုက်မူရင်း ၂၀၄
၂၆။ မြင်းကြန် ပုရပိုက်မူရင်း ၂၁၆
၂၇။ ၁၀၀၂ ခုနှစ်က ရိုက်ကူးထားသည့် ဦးရွှေအိုးပုံ ၂၃၂
၂၈။ ဦးရွှေအိုး ဘာသာပြန်ထားသည့် စာမူရင်း ၂၃၉-၂၄၀
၂၉။ မကွေးမင်းကြီး၏ ပေးစာ မူရင်း ၂၄၅
၃၀။ ဖန်ချက်ဝန် ဦးရွှေအိုး ၂၅၃
၃၁။ ကျောက်မြောင်းအတွင်းဝန် ဦးရွှေအိုး ၂၆၅
၃၂။ ဆင်းမလားသွား သံအဖွဲ့ ၂၆၈
၃၃။ သံဖုဏ္ဍနှင့် ဖာမင်တေးရှင်း ဆက်စပ်ပုံ ဖော်ပြသည့်
ပုရပိုက်မူရင်း ၂၉၀
၃၄။ လောကဓာတ် ဆေးကျမ်းကြီး(ပြင်သစ် ဓာတ်ကျမ်း)
ပုရပိုက်မူရင်း ၃၀၂
၃၅။ လောကဓာတ် ဆေးကျမ်းကြီးစာအုပ် မျက်နှာဖုံး — ၃၀၈
၃၆။ ဗောတိသတ္တ ပကာသနီ ပုရပိုက်ဖြူ မူရင်း ၃၂၀
၃၇။ သမ္ဘတပြုနည်းပြပုံ ... ၃၂၉
၃၈။ သံချက်ဝန် ဦးညွန့် ၃၃၄
၃၉။ ဒီဝဲယင်း ဝန်ထောက် ဦးမြ ၃၅၂
၄၀။ ဦးမြ ပေါ်တူဂီတွင် ရိုက်ထားသည့်ပုံ ၃၆၃
၄၁။ သက်တော်စောင့် ဦးဘဌေးနှင့် ဦးမြ ၃၇၄
၄၂။ သံချက်ဝန် ဦးမြ ၃၈၆
၄၃။ သံချက်ဝန် ဦးမြ ၃၉၇
၄၄။ မြင်းဝန် ဦးအောင်သူ ၄၀၆
၄၅။ ပြင်သစ်သွား သံအဖွဲ့ ၄၁၄

ဆရာကြီးမောင်ထင်၏ အမှာ

မြန်မာစာပေသမိုင်းတွင် အင်းဝခေတ်သည် စာပေအနုပညာ၌ အထွတ်သို့ရောက်၏ဟု ဆိုကြသည်။ ထိုခေတ်က ရဟန်းရှင်လူ ပညာရှိတို့သည် ပရိယတ္တိကို လိုက်စားကြသည်။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားဟောကြားတော်မူသော တရားတော်၏ အနှစ်သာရသည် စာပေ၌ အနှံ့အပြား နက်ရှိုင်းစွာ တည်ရှိနေသည်။ တနည်းပြောရလျှင် အာဘိဓမ္မာဆိုင်ရာ အတွေးအခေါ် အမြော်အမြင်တို့သည် မြန်မာစာပေကို ဂန္ဓဝင်မြောက် စာပေဖြစ်အောင် ပြုစု ပျိုးထောင်ပေးခဲ့လေသည်။

တရားဓမ္မကို အခြေခံ၍ ဖွံ့ဖြိုး တိုးတက်လာသော စာပေတို့သည် ယေဘုယျအားဖြင့် လောကုတ္တရာစာပေများဖြစ်ကြသည်။ ထိုခေတ်က လောကီကြောင်းသက်သက် စာပေပညာရပ်တို့မှာ နက္ခတ်ကျမ်း၊ ဗေဒင်ကျမ်း၊ ဆေးကျမ်း၊ အင်းအိုင်ခလ့ဲ လက်ဖွဲ့ မန္တရားဆိုင်ရာကျမ်း စသည်တို့နှင့် အခြားစားဝတ်နေရေးနှင့်စပ်လျဉ်းသော လုပ်ငန်းဆိုင်ရာကျမ်းများသာ ဖြစ်ချေသည်။ (ပြဿုဂ်အားဖြင့် စားတော်ကဲကျမ်း၊ ဗိသုကာကျမ်း စသည်တို့ဖြစ်၏။) ယင်းတို့မှာ မှတ်စုမှတ်ရာ ပဒေသာများဖြစ်သည်။ စာကြီးပေကြီး စာရင်းထဲမဝင်။ လောကီကြောင်းအတွက်ကား အမှန်စင်စစ် အခြေခံများဖြစ်ပေသည်။ တရားဓမ္မကွန်တို့မှ ဆင်းသက်လာသောစာပေမှာ အသိပညာပိုင်းတွင် အကျုံးဝင်၍ ကျန် ဗေဒင်နက္ခတ်ဆိုင်ရာ စာပေတို့မှာ အတတ်ပညာပိုင်း၌သာ အကျုံးဝင်သည်။

၅။ လီလာဝတီပါဠိနှင့် မြန်မာပြန်အကျဉ်း
၆။ Culture Leaders of India (100 - 108)
၇။ ထိုစာ (၁၀၂)
၈။ ဒေါက်တာမျိုးသန့်တင် (ကွန်ပါ)(၉၂ – ၉၆)
၉။ ဦးဘိုးလှိုင် (လီလာဝတီ)
၁၀။ Culture Leaders of India (108)

ကုန်းဘောင်ခေတ် မြန်မာ့ကြေးနန်း

"မြန် မာ မင်း တို့ ၏ ကြေးနန်း လုပ်ငန်း အကောင်အထည် ဖော်ရာတွင် အလွန် အရေးထား၍ စဉ်းစားခဲ့ကြရသော အခြေခံကိစ္စတရပ်ရှိ၏။ ဤကိစ္စကို မင်းတုန်းမင်းကိုယ်တိုင် ဆုံးဖြတ်ချက်ပေးခဲ့ရသော ဟူ၏...."

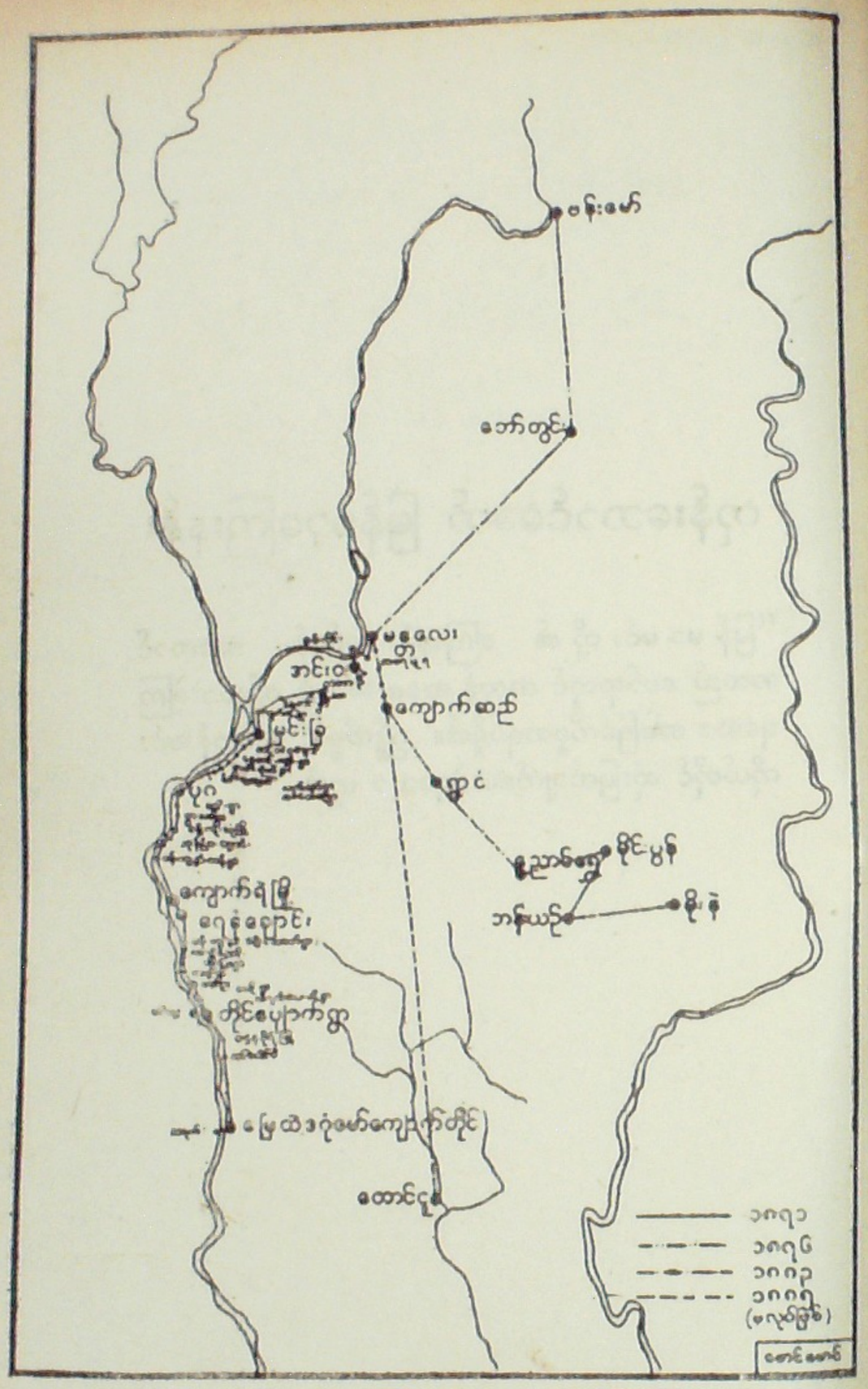

ကုန်းဘောင်ခေတ် ကြေးနန်းသွယ်တန်းပုံပြ မြေပုံ။

ကုန်းဘောင်ခေတ် မြန်မာ့ကြေးနန်း

ကမ္ဘာတွင် သိပ္ပံပညာ ဆိုင်ရာ တီထွင်မှု အမျိုးမျိုးသည် ခေတ်အခြေအနေ ရေမြေဒေသအလိုက် သူ့နေရာနှင့်သူ အခါအားလျော်စွာ ပေါ်ပေါက်ကြရစမြဲ ဖြစ်၏။ တီထွင်နိုင်မှုသည် လူမျိုးတမျိုးအတွက် တိုင်းပြည်တပြည်အတွက် တဦးတည်း မူပိုင်မဟုတ်။ အသစ်အဆန်းတခုကို တီထွင်ရန် အခြေအနေ အရပ်ရပ်ကလည်း တောင်းဆိုနေမည်၊ တီထွင်မှုကို ဆောင်ရွက်နိုင်မည့် သုတေသီများလည်း ရှိနေမည်၊ တီထွင်မှုအကောင်အထည် ဖော်ရာတွင် လိုအပ်သည့် ပစ္စည်းကိရိယာ ငွေကြေးစသည်များလည်း လက်တကမ်းတွင် ရှိနေမည်ဆိုပါက ဤအခြေအနေသုံးရပ်၏ တွန်းအား စွမ်းပကားကြောင့် မည်သည့် နေရာ ဒေသ၌မဆို တီထွင်မှုများသည် ကေန်မုချ ဖြစ်ပေါ် ထွန်းကားလာရမည်သာတည်း။

ဤကား လောက၏ ဓမ္မတာပင် ဖြစ်၏။

မြန်မာများသည်လည်း အဆိုပါ အခြေအနေ သုံးရပ်နှင့် လိုက်လျောညီထွေ ရှိကြသည့် အခါများတွင် သိပ္ပံ ပညာဆိုင်ရာ တီထွင်မှုများကို မလွဲမသွေ ပြုလုပ်နိုင်ကြရမည်သာ ဖြစ်ပေသည်။ ထို့ကြောင့် ကျွန်ုပ်တို့ မြန်မာများ၊ အထူးသဖြင့် ရှေးခေတ်က မြန်မာကြီးများအား သိပ္ပံပညာဆိုင်ရာ တီထွင်မှုများကို လုပ်ဆောင်နိုင်စွမ်းမရှိကြ။ ဉာဏ်မမီသည့် နလပိန်းတုံးများဟု မဆိုစကောင်းပေ။ သူ့ခေတ်သူ့အခါ အခြေအနေ ပေးလာလျှင် ပေးသလို ကျွန်ုပ်တို့၏ ဘိုး ဘေး ဘီ ဘင် များသည်လည်း

သိပ္ပံပညာ တီထွင်မှုများကို ပြုလုပ်ဖော်ထုတ်ခဲ့ကြမည်မှာ မြေကြီးလက်ခတ်မလွဲတည်း။

ဟိသစ္စံ ဤစကား အမှန်ဖြစ်၏။

မှန်ကန်ကြောင်းကို ယောအတွင်းဝန် ဦးဘိုးလှိုင် တီထွင် ပြုစုဖော်ထုတ်ခဲ့သော **လိပိဒီပိကာ** ခေါ် မြန်မာ့ ကြေးနန်းစာ ရေးနည်း[3]က မြန်မာ့ သိပ္ပံပညာ သမိုင်းတလျှောက် အမွန်ရှည်စွာ သက်သေထူလျက်ရှိနေမည်သာ ဖြစ်ပေသည်။

\+ \+ \+

မှန်ပါသည်။

'လိပိဒီပိကာ'ခေါ် မြန်မာ့ကြေးနန်းစာ ပို့နည်းသည် မြန်မာတို့၏ တီထွင်မှု စစ်စစ်ဖြစ်၏။ ဤလိပိဒီပိကာ ကျမ်းအကြောင်းကို ဦးဘိုးလှိုင်၏ ဘဝဖြစ်စဉ်အား စတင်လေ့လာရာမှ ကျွန်တော် သိခွင့်ရခဲ့ပြီး အလွန်စိတ်ဝင်စားလာခဲ့မိ၏။ တဖန် ဤကျမ်းကို ရေးသား ပြုစုပြီး၍ ဂ လမျှအကြာတွင် မေဂျာမက်မဟွန် ဆိုသူက အင်္ဂလိပ်ဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခဲ့ကြောင်း ထပ်မံသိခဲ့ရပေရာ ဤကျမ်းကို လွန်စွာလေးစားသွားခဲ့ရ၏။[4]

ယခင်က သိပ္ပံဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို မြန်မာတို့သည် နိုင်ငံခြားဘာသာဖြင့် ပြုစုထားသည့် ကျမ်းများမှ တဆင့် မြန်မာ ပြန်ဆို၍ လေ့လာသမှု ပြုခဲ့ကြသည်ချည်း ဖြစ်၏။ တနည်းဆိုသော် သိပ္ပံပညာကို နိုင်ငံခြားတိုင်းတပါး၏ နို့သက်ခံ၍ လေ့လာခဲ့ရစမြဲ ဖြစ်သည်ဟုလည်း ဆိုက ရ၏။ ဤသို့ နို့သက်ခံသည့် အစဉ်အလာကို ဦးဘိုးလှိုင်၏ လိပိဒီပိကာ ကျမ်းက တော်လှန်လိုက်ခြင်းပင်ဖြစ်၏။ ဤလိပိဒီပိကာကျမ်းသည်အင်္ဂလိပ်ဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခြင်းခံရသော မြန်မာတို့၏ အဦးဆုံး သိပ္ပံကျမ်းတဆူလည်း ဖြစ်ချေ၏။

ဤသို့ဤနှယ် ကြွယ်လှသည့် ဂုဏ်ဒြပ်များ၏ ညွှန့်ဝေတော်ကြောင့် ကျွန်တော်သည် လိပိဒီပိကာ ကျမ်းနောက်သို့ ကောက်ကောက်ပါအောင် လိုက်ခဲ့မိပါတော့သည်။ လိပိဒီပိကာနောက်သို့ လိုက်ရာမှ တွေ့လာသမျှ

မြန်မာ့ကြေးနန်းဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကိုလေ့လာမှတ်သားခွင့်ကြုံခဲ့ရပေရာ တချိန်တည်းတွင် ကုန်းဘောင်ခေတ်မြန်မာ့ကြေးနန်းသမိုင်းကြောင်းကိုပါ စုဆောင်းမိလျက်သား ဖြစ်သွား၏။ ထို့ကြောင့် ဤနေရာတွင် ဦးဘိုးလှိုင်၏ လိပိဒီပိကာကျမ်းအားဂုဏ်ပြုယင်း ကုန်းဘောင်ခေတ် မြန်မာ့ကြေးနန်းအကြောင်းကိုပါ အတတ်နိုင်ဆုံး ပြည့်စုံအောင် ဖော်ပြသွားပါမည်။

\+ \+ \+

သမိုင်းကြောင်းတလျှောက် မြန်မာတို့နှင့်ကြေးနန်းစတင်နိုးစပ်သည့် ကာလအပိုင်းအခြား .အထောက်အထားများကို ကျွန်တော် ခြေရာကောက်ခဲ့ရာ ကံအားလျော်စွာ ၁၈၅၄ ခုနှစ်ကုန်ပိုင်းလောက်တွင် သဲလွန်စ အချို့ကို စတင်တွေ့လာရ၏။ မင်းတုန်းမင်း နန်းတက်ပြီးနောက် ဒလဝန်ဟောင်းနန်းမတော်ဝန်မင်းကြီး မဟာမင်းခေါင်ရာဇာ ခေါင်းဆောင်သည့် သံအမှဲတဖွဲ့ကို ၁၈၅၄ ခု၊ ဇူလိုင်လတွင် အိန္ဒိယနိုင်ငံသို့ ချစ်ကြည်ရေးအတွက် စေလွှတ်ခဲ့၏။ ၎င်းအဖွဲ့သည် အိန္ဒိယ၌ နှစ်လခန့် နေထိုင်ခဲ့ပြီး အမရပူရသို့ ၁၈၅၅ ခု၊ ဖေဖော်ဝါရီလတွင် ပြန်ရောက်၏။ ဤသံအဖွဲ့သည် အိန္ဒိယတွင် နေစဉ် ကာလကတ္တားမြို့၌ ကြေးနန်းဖြင့် စာပို့သည့်လုပ်ငန်းများကို လေ့လာခဲ့ကြသည်။

ဤသို့ လေ့လာခဲ့သည့် ကြေးနန်းလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ အကြောင်းအရာများကို နန်းမတော်ဝန်နှင့် ပါသွားသူ ဝန်ထောက်တဦးက ၁၈၅၅ ခု၊ အောက်တိုဘာလ ၁၉ ရက်နေ့တွင် အိမ်ရှေ့စံ ကနောင်မင်းသားကြီးအား အောက်ပါအတိုင်း တင်ပြခဲ့သည်။

> "သူတို့(အိန္ဒိယ)သည် မြေကြီးပေါ်တွင်တိုင်များစိုက်ကာ ကြေးနန်းကြိုးများ သွယ်တန်း၍လည်းကောင်း၊ သို့တည်းမဟုတ် ကြေးနန်း ကြိုးများကို မြေအောက်တွင် မြှုပ်၍လည်းကောင်း၊ တောတောင်ရေမြေ မြစ်ချောင်းများကို ဖြတ်သန်း၍ ဆက်သွယ်ထားပြီးနောက် သံလိုက်ဓာတ်ပါသော လက်တံများဖြင့် အကွာရာ စာလုံးအမှတ် သင်္ကေတများကို ကြေးနန်း ရိုက်ပို့ကြပါသည်။ ဤနည်းဖြင့် ခရီး မိုင်ပေါင်းများစွာ ကွာဝေးသည့် အရပ်ဒေသ အချင်းချင်း ဆက်သွယ် အကြောင်းကြားနိုင်ပါသည်။"

ထိုသို့တင်ပြစဉ် အတူရှိနေသောအင်္ဂလိပ်သံအမတ် ဖယ်ရာကလည်း ကြေးနန်းဖြင့် အမရပူရမှ ရန်ကုန်သို့ စက္ကန့်အနည်းငယ်အတွင်း သတင်းပို့နိုင်ကြောင်း ဖြည့်စွက်တင်ပြခဲ့၏။ ဤအချိန်ကတည်းက ကနောင်မင်းသားသည် ကြေးနန်းအကြောင်းကို စိတ်ဝင်စားခဲ့ဟန်တူသည်။[၇]

သို့ရာတွင် မြန်မာမင်း၏ ကြေးနန်းလုပ်ငန်းမှာ တော်တော်နှင့် အကောင်အထည် မဖော်ဖြစ်ခဲ့ပေ။ အင်္ဂလိပ်တို့အုပ်စိုးထားသော အောက်မြန်မာနိုင်ငံ၌မူ ကြေးနန်းဆက်သွယ်ရေးလုပ်ငန်းကို ၁၈၅၄ ခုနှစ်ခန့်ကပင် အကောင်အထည်ဖော်ခဲ့ကြ၏[၆]။ ၁၈၆၁ ခုနှစ်တွင်မူ စစ်တွေနှင့် ကျောက်ဖြူသို့လည်းကောင်း၊ စစ်တွေနှင့် ရမ်းပြဲတို့မှ ပြည်မ (အိန္ဒိယ) သို့လည်းကောင်း ရေအောက်ကြေးနန်းကြိုးများ ဆက်သွယ်ပေးခဲ့ခြင်းဖြင့် အောက်မြန်မာနိုင်ငံနှင့် အိန္ဒိယနိုင်ငံတို့ ကြေးနန်း ဆက်သွယ်ရေးကို ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသည်။

၁۸၆၆ ခုနှစ်တွင် အောက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ ကြေးနန်းရုံးပေါင်း ၁၁ ရုံး အထိ ရှိခဲ့၏။ ၎င်းရုံးများ ရုံးစိုက်ရာဒေသများမှာ အမ်း၊ စစ်တွေ၊ တောင်ကုပ်၊ မော်လမြိုင်၊ တောင်ငူ၊ ရန်ကုန်၊ ဟသ်ာတ၊ မြန်အောင်၊ ပြည်၊ ပြလို့နှင့် သရက်တို့ဖြစ်ကြ၏။ အဆိုပါ ကြေးနန်းရုံးများ အနက် သုံးနေရာမှာ စီမံခန့်ခွဲရေးအပိုင်းကိုသာ ဆောင်ရွက်သည့် ရုံးများ ဖြစ်ကြပြီး၊ ကျန်ရုံးများမှာ ကြေးနန်းစာပေးပို့သော ဓာတ်ရုံများဖြစ်ကြ၏။ ၁۸၆၆ ခုနှစ်တွင် အောက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ ကြေးနန်းကြိုး မိုင်ပေါင်း ၁၃၀၂ မိုင်နှင့် ရေအောက်ကြေးနန်းကြိုး ၉ မိုင်ခန့် သွယ်တန်းပြီးဖြစ်၏။[၁]

\+ + +

မြန်မာမင်းတို့၏ ကြေးနန်းလုပ်ငန်း စီမံကိန်းကို ၁۸၆၀ ခုနှစ်ဦးပိုင်းလောက်ကမှ အစပျိုး၍ လက်တွေ့ အကောင်အထည် ဖော်ဖြစ်ခဲ့ကြဟန်တူသည်။ မင်းတုန်းမင်း၏ အမိန့်တော်အရ နိုင်ငံခြားရေးဝန်ကြီး ပခန်းမင်းကြီး၏ အစီအစဉ်ဖြင့် ၁۸၆၀ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလလောက်တွင် ပညာသင်လေးဦးကို အိန္ဒိယ သို့လည်းကောင်း၊ ထိုနှစ် စက်တင်ဘာလ

မတိုင်မီတွင် ပညာသင်မောင်ရှေအုန်းနှင့် မောင်ကျီးညိုတို့ကို ရန်ကုန်သို့ လည်းကောင်း ကြေးနန်းပညာသင်ကြားရန် စေလွှတ်ခဲ့သည်။[၆]

၁۸၆၂ ခုနှစ် ဇူလိုင်က ၂ ရက်နေ့တွင် တပ္ပဏ္ဍလီ ကုမ္ပဏီ (တောဖင်ဒလေအင် ကုမ္ပဏီ)နှင့် စက်ပစ္စည်းများ ဝယ်ယူရန် စာချုပ်ချုပ်ဆိုရာ၌ ကြေးနန်း စက်ကိရိယာ ပစ္စည်းများလည်း ပါဝင်ဟန်တူသည်။[၇] ယင်းစက်ပစ္စည်းများကို သစ်များ ရေနံများ ရောင်းရင်းဖြင့် ၁۸၆၈ ခု ဇွန်လလောက်တွင် ပေးချေ ဝယ်ယူခဲ့ကြောင်း သိရသည်။ ကြေးနန်း တပ်ဆင်မည့် အတတ်ပညာရှင် 'လို' ဆိုသူကိုလည်း ငှားရမ်းကာ ၁۸၆၈ ခုနှစ် မေလတွင် ကြေးနန်းကြိုးများသွယ်တန်းရန် စတင်ပြင်ဆင်ကြသည်။ ၁۸၆၉ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီ လလောက်တွင် တပ္ပဏ္ဍလီ ကုမ္ပဏီမှ ဝယ်ယူခဲ့သော ကြေးနန်း စက်ကိရိယာ ပစ္စည်းများနှင့် အတူ ကြေးနန်းဆရာအချို့ ရန်ကုန်သို့ ရောက်သဖြင့် ရန်ကုန်ရှိ မြန်မာမင်း ကိုယ်စားလှယ် သံတော်ဆင့်ပန်းတဉ်းဝန် ဦးရှေဘင်ကလက်ခံ၍ နေပြည်တော်သို့ ပို့ရသည်။[၈]

\+ + +

ထိုသို့ စက်ပစ္စည်းများ ဝယ်ယူခြင်း ပညာသင်များ စေလွှတ်ခြင်းတို့ကို ဆောင်ရွက်နေသည့် တချိန်တည်းလိုပင် ကြေးနန်းဆိုင်ရာ အခြေခံ သိပ္ပံ ပညာရပ်များကိုလည်း လေ့လာပြုစုကြသည်။ ၁۸၆၂ ခုနှစ်ဦးပိုင်းတွင် ပြင်သစ်မှ ပညာများသင်ကြားတတ်မြောက်၍ ပြန်လည် ရောက်ရှိလာသော (ဖန်ချက်ဝန်) ဦးရှေအိုးကလည်း သူ၏ဆရာ ဦးဘိုးလှိုင်နှင့် တွဲဘက်၍ ဤကိစ္စတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခဲ့ရဟန်တူ၏။ ၁۸၆၈ ခု ဇူလိုင်လ ၂၂ ရက်နေ့မှ စတင်၍ သူတို့နှစ်ဦးပြုစုသော 'လောကဓာတ် ဆေးကျမ်းကြီး၌' ကြေးနန်းဆက်သွယ်ရေးလုပ်ငန်း၏ အဓိကအခြေခံ ဘာသာရပ်များဖြစ်သည့် လျှပ်စစ် ဓာတ်အား အကြောင်း၊ ဗက်ထရီ အိုးများ အကြောင်းကို ရှင်းလင်းဖော်ပြခဲ့ကြောင်း တွေ့ရ၏။[၉]

မြန်မာမင်းတို့၏ ကြေးနန်းလုပ်ငန်းအကောင်အထည် ဖော်ရာတွင် အလွန်အရေးထား၍ စဉ်းစားခဲ့ကြရသော အခြေခံကိစ္စတရပ်ရှိ၏။ ဤကိစ္စကို မင်းတုန်းမင်းကိုယ်တိုင် ဆုံးဖြတ်ချက် ပေးခဲ့ရသောဟူ၏။ ၎င်းကိစ္စကား အခြားမဟုတ် ကြေးနန်းဖြင့် စာပေးပို့ရာတွင် မြန်မာစာကိုသုံးရန်နှင့် မြန်မာစာသုံး၍ ကြေးနန်းပေးပို့ရာ၌ လက်ခံကျင့်သုံးမည့် ကြေးနန်းရိုက်ပုံ နည်းစနစ်တို့ပင် ဖြစ်၏။[၁၀]

ထိုစဉ်ကကြေးနန်းဖြင့် သတင်းပေးပို့ရာတွင် နည်းစနစ် သုံးမျိုးရှိနေ၏။ ပထမနည်းမှာ ဓာတ်အိုးကိုတီးခတ်၍ အသံဖြင့်အချက်ပြ ဆက်သွယ်သော **'မော့စ်'**၏ နည်းဖြစ်၏။ ဒုတိယနည်းမှာ. တဖက်မှ ပေးပို့သော စကားကို လက်ခံသည့်စက်တွင်ပါသော စက္ကူပေါ်၌ အစက်များ ရေးထိုးစေသော **'စတိမ်းဟီး'**၏ နည်းဖြစ်သည်။ တတိယ နည်းမှာ ဓာတ်အိုးမျက်နှာပြင် ဒိုင်ခွက်၌ စာလုံးများရေးသားထားပြီး စာလုံးကို အိမ်မြှောင်လက်တံဖြင့် တည့်၍ ညွှန်းသော **'ကွတ်နှင့်ဝိုစတုံး'** တို့၏ နည်းဖြစ်၏။[၁၁]

ဤနည်းသုံးမျိုးအနက် တတိယနည်းဖြစ်သော **ကွတ်နှင့်ဝိုစတုံး** နည်းသည် သိသာထင်ရှားမှု လူတိုင်းအလွယ်တကူ သုံးနိုင်သောနည်းဖြစ်သဖြင့် မြန်မာတို့ လက်ခံကျင့်သုံးရန် မင်းတုန်းမင်းက ဆုံးဖြတ်သည်။ ဤနည်းကို ရွေးချယ်၌ ကြီးမားသော အခက်အခဲတရပ်နှင့် ရင်ဆိုင်ခဲ့ရ၏။ မြန်မာတို့ စာရေးရာတွင် သရ ၁၁ လုံး၊ ဗျည်း ၃၅ လုံး ပေါင်း ၄၆ လုံးသော မူလ အက္ခရာကို အခြေခံသည့်အပြင် ရေးနည်းကို ကျဉ်းစေရန် အသုံးပြုသည့် ဗျည်းနှင့်ကပ်သော သရ ၁၁ လုံး၊ ပုံစံပြောင်းသည့် ဗျည်း ၅ လုံး စသည်ဖြင့် စုစုပေါင်း ၆၂ လုံး ရှိရာ စာလုံးတိုင်းကို ဒိုင်ခွက်၌ ရေး၍ အိမ်မြှောင်လက်တံဖြင့် တည့်ညွှန်းမည်ဆိုပါက လွန်စွာ ရှုပ်ထွေးဖွယ်ရာ ရှိမည်ဖြစ်၏။ ဤအခက်အခဲအား မြန်မာပညာရှိ ယော အတွင်းဝန် ဦးဘိုးလှိုင်က လိပ်ဒီပိကာ ခေါ် မြန်မာ့ ကြေးနန်းစာရေးနည်းကို တီထွင်ပေးခြင်းဖြင့် ဖြေရှင်းနိုင်ခဲ့ပေသည်။[၁၂]

က ကအ	ထ ကအာ	တိ ကအို	ကီ ကအီ	ကု ကအု	ကူ ကအူ	ကေ ကအေ	ကဲ ကအဲ	ကော ကအော	ကော် ကအော်
တြ ကရအ	တြာ ကရအာ	တြိ ကရအို	တြီ ကရအီ	တြု ကရအု	တြူ ကရအူ	Etc			
ကွ ကဝအ	ကွာ ကဝအာ	ကြွ ကရဝအ	ကြွာ ကဝရအာ	၄ ဟအ	၄ါ ဟအာ	၄ွ ဟဝအ	၄ွါ ဟဝအာ		
ကက် ကအက	ကင် ကအင်	ကစ် ကအစ်	ကည် ကအည်	ကတ် ကအတ်	ကန် ကအန်	ကယ် ကအယ်			
ကြက် ကရအက	ကြင် ကရအင်	ကြစ် ကရအစ်	ကြည် ကရအည်	ကြတ် ကရအတ်	ကြန် ကရအန်	ကြယ် ကရအယ်			
ကွက် ကဝအက	ကွင် ကဝအင်	ကွစ် ကဝအစ်	ကွည် ကဝအည်	ကြွက် ကရဝအက	ကြွင် ကရဝအင်	ကြွစ် ကရဝအစ်	ကြွည် ကရဝအည်		
တို ကအို	ကိုက် ကအိုက	မြို မရအို	မျိုး မယအိုအ						

ဧမာင်ဧမာင်

ဦးဘိုးလှိုင်တီထွင်သည့် မြန်မာ့ကြေးနန်းသုံး မြန်မာစာ အကျယ်ရေးနည်း

ဦးဘိုးလှိုင်သည် ရေးနည်းကို ကျဉ်းအောင်ပြုသည့် ဗျည်းနှင့် ကပ်သော သရ ၁၁ လုံးနှင့် ပုံစံပြောင်းသည့် ဗျည်း ၅ လုံးကို လုံး၀ မသုံးတော့သည်သာမက မူလ အက္ခရာ ၄၆လုံး၏ ဗျည်း၃၅လုံးအနက်မှ အသုံးအဆောင်နည်းသော အသံတူ ဗျည်း ၁၀ လုံးကိုပါ ထပ်ရှင်းပယ်ပြီး သကာလ ကျန် ဗျည်း ၂၅ လုံးနှင့် သရ ၁၁ လုံး ပေါင်းအက္ခရာ ၃၆ လုံးကို ဇကာတင် ရွေးထုတ်၏။ ထို့နောက် ကြေးနန်းဖြင့် စာပေးပို့ရာတွင် လွယ်ကူစေရန် အဆိုပါ လက်ရွေးစင် အက္ခရာ ၃၆ လုံးကိုသာ သုံး၍ ဗျည်း ကရှေ့ သရ ကနောက် အစဉ်အတိုင်း ရေးသည့် **'အကျယ်ရေးနည်း'** ခေါ်သော မြန်မာစာ ရေးနည်းသစ် တမျိုးကို တီထွင်ဖော်ထုတ်ခဲ့သည်။ ဦးဘိုးလှိုင်၏'အကျယ်ရေးနည်း'အချို့ကို အထက်တွင် ဖော်ပြထားပါသည်။[၁၅]

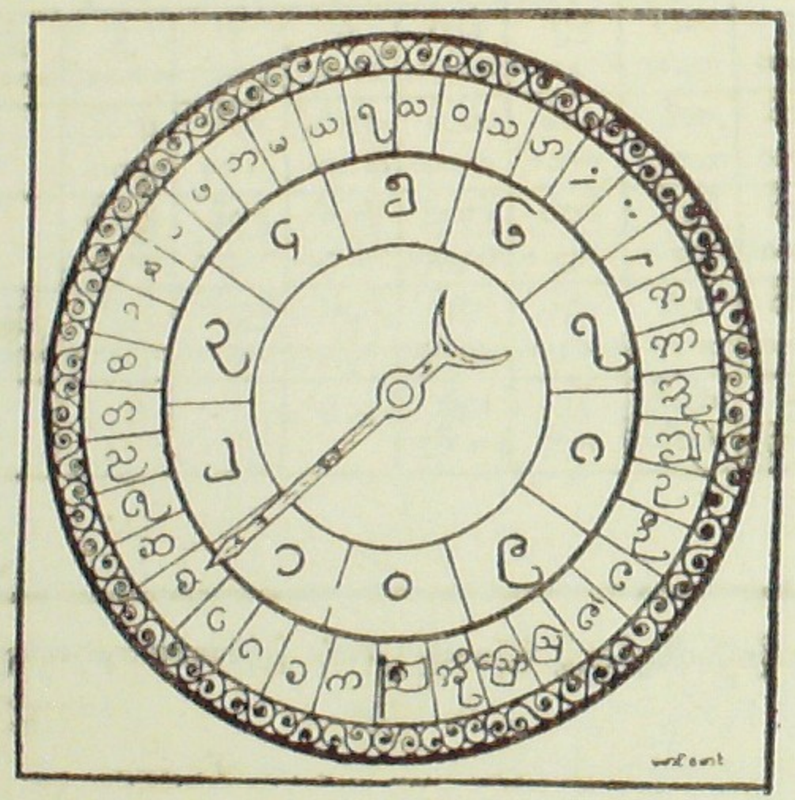

ရှေးခေတ် မြန်မာ့ကြေးနန်းဒိုင်ခွက်ပုံ

ဤအကျယ်ရေးနည်းဖြင့်ရေး၍ ကြေးနန်းပို့ရန် မြန်မာတို့အဦးဆုံး အသုံးပြုခဲ့သည့် ကြေးနန်းဓာတ်အိုး ကိရိယာဒိုင်ခွက် နမူနာ ပုံစံတခုကို ဦးဘိုးလှိုင်၏ လိပိဒီပိကာကျမ်းလာ အချက် အလက်များ ၁၅ အပေါ် အခြေခံ၍ ပြန်လည်ရေးဆွဲကာ ဖော်ပြထားပါသည်။ ဒိုင်ခွက်မျက်နှာပြင်တွင် အက္ခရာ ၃၆ လုံးနှင့် အလံငယ်တခု၏ ပုံကို တထပ်၊ ဂဏန်း ၁ မှ ၉ အထိ နှင့် သုံညကို တသပ်၊ နှစ်ထပ်ဝိုင်း၍ ရေးထား၏။ ဒိုင်ခွက်၏ အလယ်တွင် အိမ်မြှောင်လက်တံတခု ပါ၏။ သတင်းပို့သော နေရာမှ လိုရာ အက္ခရာကို နှိပ်လျှင် ကြေးနန်းကြိုးတလျှောက် စီးသွားသော လျှပ်စစ်ဓာတ်အားကြောင့် လက်ခံကိရိယာဒိုင်ခွက်ရှိ အိမ်မြှောင်လက်တံ ခေါင်းက နှိပ်လိုက်သော အက္ခရာကို ညွှန်ပြမည်ဖြစ်၏။ အက္ခရာ တက္ခရာ ဂဏန်းတက္ခရာ နှစ်ကွက်ထပ်နေသဖြင့် လက်ခံသူကွဲပြားစွာသိစိမ့်သောဌာ သတင်းမပို့မီ ဦးစွာ ခေါင်းလောင်းကို ထိုးစေ၍ အချက်ပေးပြီးနောက် အက္ခရာဖြင့် သတင်းပို့မည် ဆိုပါက အိမ်မြှောင်ခေါင်းကို **'စ'** စလုံး အက္ခရာတွင် ဦးစွာ တည့်စေပြီးမှ လိုရာစာကို ပို့ရ၏။ ဂဏန်းဖြင့် သတင်းပို့လိုလျှင်မူ အိမ်မြှောင်ခေါင်းကို 'ဂ' ဂငယ်အက္ခရာ၌ ဦးစွာတည့်စေပြီးမှ လိုရာ ဂဏန်းကို ပို့ရ၏။ ပုဒ်မကို ရေးလိုက ဒိုင်ခွက်ပေါ်၌ ပြထားသော အလံပုံတွင် အိမ်မြှောင်ခေါင်း တည့်ပေးရန် ဖြစ်သည်။

\+ + +

ဦးဘိုးလှိုင်သည် ဤ လိပိ ဒီ ပိ ကာ ကျမ်း ကို ၁၈၇၀ ပြည့် နှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ ၁၅ ရက်၊ အင်္ဂါနေ့ (၁၂၃၁ ခု၊ တပို့တဲ့လဆန်း ၁၅ ရက်နေ့)တွင် ပြုစုပြီးစီးသည်။[၁၆] ဤကျမ်းကို ဦးဘိုးလှိုင် ပြုစုနေချိန်တွင် မေဂျာမက်မဟွန် ဆိုသူသည် မန္တလေး၌ အင်္ဂလိပ် နိုင်ငံရေးကိုယ်စားလှယ် (အရှေးပိုင်)အဖြစ် ကိုယ်စားလှယ်ဟောင်း စလေဒင်ထံမှ တာ၀န်လွှဲပြောင်းထမ်းဆောင်နေစ ဖြစ်၏။ မြန်မာပညာရှင် တဦး၏ ကိုယ်ပိုင် တီထွင်မှုတရပ်ကို တွေ့ရမြင်ရသော မက်မဟွန်သည် စိတ်ဝင်စားလာခဲ့၏။ ဤကျမ်းကို အရှေးထားကာ လေးစားသမှု ပြုလာမိခဲ့၏။ ၎င်းအပြင် မြန်မာတို့၏ ကြေးနန်းစာရေးနည်းသည် အင်္ဂလိပ်တို့အတွက် တနည်းတဖုံ အသုံးဝင်နိုင်သည်ဟုလည်း ယူဆခဲ့၏။ ထို့ကြောင့် ဦးဘိုးလှိုင်ထံ ခွင့်တောင်း၍ လိပိဒီပိကာကျမ်းကို အင်္ဂလိပ်ဘာသာသို့ ရှေ့ဆင့် နောက်

ဆင့်ပင် ပြန်ဆိုခဲ့ရာ ၁၈၇၀ ပြည့်နှစ် အောက်တိုဘာလ ၁၅ ရက်နေ့တွင် ပြန်ဆိုပြီးစီး၏။ စာအုပ်အဖြစ်မူ ရန်ကုန်မြို့ရှိ စက္ကရိတေရီယက်ပုံနှိပ်တိုက်မှ ၁၈၇၁ ခုနှစ်တွင် ပုံနှိပ် ထုတ်ဝေခဲ့သည်။ မက်မဟွန်၏ လိပိဒီပိကာ ဘာသာပြန်စာအုပ်၏ မျက်နှာဖုံးကို ဖော်ပြထားသည်။

THE

LEEPEEDEEPEEKA

TELEGRAPH CODE

FOR

UPPER BURMA.

COMPILED BY THE

KYEE-ATWEN WON YAW MYOZA MEN MENGYEE
MENHLA MAHA TSEETHOO.

Minister of the Interior

TRANSLATED BY

MAJOR A. R. McMAHON

Rangoon:
SECRETARIAT PRESS.
1871.

လိပိဒီပိကာ အင်္ဂလိပ်ဘာသာပြန် စာအုပ်အဖုံး

လိပိဒီပိကာ ဘာသာပြန် အင်္ဂလိပ် စာအုပ်၏ အမှာစာကို မက်မဟွန်က ရေး၏။ အမှာစာတွင် ဦးဘိုးလှိုင်အား ဘာသာဗေဒပညာရှင် တဦးအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုထားသည့်အပြင် မြန်မာ ကြေးနန်းစာရေးနည်းကိုလည်း ချီးကျူးထား၏။ ဤကြေးနန်းဖြင့် စာရေးပေးပို့နည်းကို မြန်မာများပင် မဆိုထားဘိ၊ အင်္ဂလိပ်စာရေးတတ်ပြီး မြန်မာ စကားရေလည်စွာ ပြောဆိုနိုင်သူ နိုင်ငံခြားသားများပင် အလွယ်တကူ လေ့လာတတ်မြောက်နိုင်သည်ဟု ဆို၏။"

\+ + +

ဤသို့ ဦးဘိုးလှိုင်က မြန်မာ့ ကြေးနန်းစာ ရေးနည်းကို တီထွင်နေစဉ် ပညာသင် စေလွှတ်ထားသူများကလည်း ကြေးနန်းရိုက်နည်း ပညာရပ်များကို ရန်ကုန်နှင့် ဘင်္ဂလားတွင် အပတ်တကုတ် သင်ကြားလျက်ရှိနေကြ၏။ ဘင်္ဂလားသွား ပညာသင်လေးဦးတို့မှာ မောင်ပေါက်ထွန်း၊ မောင်လူကြီး၊ မောင်ကွန်းနှင့် မောင်ဆုန်တို့ ဖြစ်ကြသည်ဟု ယူဆရပြီး မန္တလေးသို့ ၁၈၇၁ ခုနှစ် မတိုင်မီ ပြန်ရောက်ခဲ့ကြဟန်တူ၏။ ၎င်းတို့၏ ပညာသင်ကြားရေးဆိုင်ရာ အကြောင်းအချက်များကို တိတိပပ မသိရသေးသော်လည်း ရန်ကုန်၌ ပညာသင်ကြားသူ မောင်ရှေ့အုန်း (မောင်အုန်း)နှင့် မောင်ကျီးညိုတို့ ပညာသင်ယူကြပုံ တစိတ်တဒေသကိုမူ သိခွင့်ရခဲ့၏။

၁۸۶۰ ခု စက်တင်ဘာလ မတိုင်မီကပင် ရန်ကုန်သို့ ရောက်ခဲ့ကြသော မောင်ရှေ့အုန်းနှင့် မောင်ကျီးညိုတို့သည် ကြေးနန်းရိုက်နည်းကို ရန်ကုန်ကြေးနန်းရုံးကြီး၌ လက်တွေ့ သင်ယူကြသည်။ ၎င်းတို့သည် ကြေးနန်းရိုက်နည်းထက် ကြေးနန်းသုံး စက်ကိရိယာများကို ပို၍ စိတ်ဝင်စားကြဟန်တူ၏။ ပထမနှစ်တွင် သင်ကြားသော ကြေးနန်းရိုက်နည်းကို ကောင်းစွာ မတတ်မြောက်ကြဟုဆို၏။ တဦးက တမိနစ်တွင် စာလုံး ၁၀ လုံးခန့် ရိုက်နိုင်ပြီး ကျန်တဦးက ၅ လုံးသာ ရိုက်နိုင်၏။ ၁۸۶၉ ခုနှစ်တွင် ကြေးနန်းသုံး စက်ကိရိယာများ တပ်ဆင်ခြင်း၊ ဗက်ထရီအိုးများ ပြုလုပ်ခြင်း စသည့် စက်ပိုင်းဆိုင်ရာ ဘာသာရပ်များ သင်ကြားရသောအခါ၌မူ

အတော်အတန် တတ်ကျွမ်းခဲ့ကြသည်။ ပညာသင်ပြီး ၂ နှစ်ခန့် အကြာ ၁�－ ၆ ခုနှစ် ကုန်လောက်တွင် မောင်ရွှေအုန်းနှင့် မောင်ကျိုးညိုတို့ မန္တလေးသို့ ပြန်ရောက်ကြ၏။[၁۲]

\+ \+ \+

မောင်ရွှေအုန်းတို့ နေပြည်တော် ပြန်ရောက်ပြီးနောက် ၁۔ ၆ ခု နှစ်လောက်ကတည်းက စတင်ဆောင်ရွက်နေသည့် မန္တလေးမှ နယ်ခြားကျောက်တိုင် ဒဂုန်မော်အထိ ကြေးနန်းသွယ်တန်းရေးနှင့် ကြေးနန်းဓာတ်ရုံများ တည်ထောင်ရေးလုပ်ငန်းများတွင် ကြေးနန်းဆရာလိုနှင့်အတူ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ကြရဟန်တူသည်။

ကြေးနန်းသွယ်တန်းရေးလုပ်ငန်းကို ၁۔ ၆ ခုမှ ၁۔ ၇ ပြည့်နှစ်အတွင်း အပြီးအပြတ် ဆောင်ရွက်နိုင်စေရန် နေပြည်တော်မှလည်း မပြတ် ကြိုးကြပ်ကပ်ကဲ၍ ဆောင်ရွက်ခဲ့၏။ သွယ်တန်းပြီး အခြေအနေများအား အထက်ကိုဆန်သည့် လှေများဖြင့် နေပြည်တော်သို့ အခါမလပ် တင်ပြစေသည်။[၁۳] ထိုအတောအတွင်း ထပ်မံ လိုအပ်သည့် ကြေးနန်းကြိုးများ ကြေးနန်းစက်ခုံများကိုလည်း ဆက်လက်ဝယ်ယူခဲ့၏။[၁۴]

ဤသို့ မြန်မာ့ကြေးနန်းလုပ်ငန်း အကောင်အထည် ဖော်ရာ ၌ အင်္ဂလိပ် အရေးပိုင် မက်မဟွန်သည် မြန်မာ ကြေးနန်းစာရေးနည်းကို အင်္ဂလိပ်ဘာသာသို့ ပြန်ဆိုရုံသာမက ကြေးနန်းစက်ကိရိယာများ ဝယ်ယူရေးကိစ္စ၊ နိုင်ငံခြားမှ ကြေးနန်းဆရာများ ခေါ်ယူရေးကိစ္စများတွင်လည်း ပါဝင်ကူညီခဲ့၏။

မြန်မာမင်း၏ ပထမဆုံး ကြေးနန်းသွယ်တန်းရေး လုပ်ငန်းသည် ရည်မှန်းသည့်အချိန်ဖြစ်သော ၁۔ ၇ ပြည့်နှစ်ဦးပိုင်းတွင်ပင် ပြီးစီးခဲ့၏။[၁۵] မန္တလေးမှ နယ်ခြားကျောက်တိုင် ဒဂုန်မော်အထိ ကြေးနန်းဓာတ်ရုံ စုစုပေါင်း ၇ ရုံရှိသည်။ ကြေးနန်းဓာတ်ရုံရှိသည့် မြို့ရွာများမှာ မန္တလေးမြို့၊ အင်းဝမြို့၊ မြင်းခြံမြို့၊ ပုဂံမြို့၊ ကျောက်ရံမြို့၊ ရေနံချောင်းမြို့၊ တိုင်ပျောက်

ရွာ(မင်းလှမြို့)နှင့် ဒဂုန်မော်ကျောက်တိုင် (မြေထဲမြို့)တို့ ဖြစ်ကြ၏။ မန္တလေးမှ ဒဂုန်မော်ကျောက်တိုင်အရောက် ကြေးနန်း လမ်းအရှည်မှာ မိုင်ပေါင်း ၁۔ ၄۔ ၄ ၀(တာပေါင်း ၁ ၀ ၃ ၅ ၁ ၁ ၀)ဖြစ်၏။ လမ်းတွင် ဆင်တဲချောင်း၊ မြင်းကျချောင်း(ပြင်ကျချောင်း)၊ အုန်းပြားချောင်း(ဘုန်ပြားချောင်း)၊ သာချိုချောင်း၊ ပင်းချောင်း၊ ကရင်ချောင်းနှင့် ယင်းချောင်း စသော ချောင်းအသွယ်သွယ်ကို ဖြတ်ကျော်၍ ကြေးနန်းတန်းခဲ့ရ၏။ ရောဝတီမြစ်ကို ဖြတ်၍လည်း သွယ်တန်းခဲ့ရဟန်တူသည်။[၁۶]

မြန်မာမင်း၏နယ်ဆုံး ဒဂုန်မော်ကျောက်တိုင်အရောက် ကြေးနန်းသွယ်တန်းပြီးနောက် အင်္ဂလိပ်တို့ အုပ်စိုးသည့် အောက်မြန်မာနိုင်ငံနှင့် ကြေးနန်း ထပ်၍ ဆက်ရန်လိုသေးသည်။ ထိုအချိန်တွင် အောက်မြန်မာနိုင်ငံမှ ကြေးနန်းကြိုးသည် သရက်မြို့အထိ ရောက်၍နေပေပြီ။

ဒဂုန်မော်နှင့် သရက် ကြေးနန်း သွယ်တန်းရန် မည်သူက စရမှန်းမသိ ဖြစ်နေ၏။ ပထမတွင် မြန်မာမင်းဘက်မှ ကြေးနန်းဆရာ တယောက်က သရက်မြို့ကြေးနန်းဓာတ်ရုံသို့သွား၍ အင်္ဂလိပ် ကြေးနန်းစာများကို မြန်မာပြန်ခြင်း မြန်မာကြေးနန်းစာများကို အင်္ဂလိပ်လိုပြန်၍ ပေးပို့ခြင်းများ ဆောင်ရွက်စေကာ ဒဂုန်မော်နှင့် သရက်အကြား ဆက်သွယ်ရေးကိစ္စကို ပြေလည်အောင်ဖြေရှင်းပေးခဲ့သည်။[၁۷]

\+ \+ \+

ဤသို့ မြန်မာမင်းနိုင်ငံအတွင်း ကြေးနန်း သွယ်တန်းပြီးသည့် ၁۔ ၇ ပြည့်နှစ် နောက်ပိုင်းလောက်တွင်ပင် စတင်၍ နိုင်ငံတွင်း၌ ကြေးနန်းဖြင့် စာရေးပို့သည့်ကိစ္စကို ဆောင်ရွက် ခဲ့ကြဟန် တူ၏။ ထိုနှစ်ပိုင်းအတွင်း ပေးပို့သောကြေးနန်းစာကိုမတ္တေ့ရသေး၍ အတတ်မပြောနိုင်ပါ။ သို့သော် ၁۔ ၇ ၁ ခု၊ နိုဝင်ဘာလ ၂ ၁ ရက်အင်္ဂါနေ့ (၁ ၂ ၃ ၃ ခု၊ နတ်တော်လဆန်း ၁ ၀ ရက်နေ့) တိုင်ပျောက်ကြေးနန်း ဓာတ်ရုံမှ ပေးပို့သော ကြေးနန်းစာတစောင်ကို ကံအားလျော်စွာ ကျွန်တော် ရှာဖွေ တွေ့ခဲ့ရသဖြင့် ၁۔ ၇ ၁ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ ကတည်းက မြန်မာတို့ကြေးနန်းဖြင့်

သတင်း ပေးပို့နေပြီ ဖြစ်ကြောင်း သေချာခဲ့ပါသည်။[၂၃] ခိုင်မာသော အထောက် အထားတခု ဖြစ်သဖြင့် ၎င်းကြေးနန်းစာကို အောက်တွင် ဖော်ပြထားပါသည်။

၁၂၃၃ နတ်တော်လဆန်း ၁၀
လုံးတော် ၄၀

၁၂၃၃ ခု၊ နတ်တော်လဆန်း ၉ ရက်နေ့။ တချက်တီးကျော် အချိန်။ တိုင်မြေခံဓာတ်ရုံတော်က ရောက်သည့် ကြေးနန်းဘုရား။

သစ်ဆုတ်သစ်ပတ် သိကျမ်း နားလည်ရုံလေးသူကို အလျင် အမြန်စေလွှတ်ပါ။ မည်သည့်နေ့ရက် စေလွှတ်မည်ကို ကြေးနန်း နှင့် ပြန်ပါ။ ကြေးနန်းစာ လာရောက်သည့် အတိုင်း။ သစ်ဆုတ် သစ်ပတ် တတ်ကျမ်းနားလည်သူ ကျွန်တော်မျိုး ငထွန်းအောင်၊ ငဆုတ် တို့ကို ၁၂၃၃ ခု။ နတ်တော်လဆန်း ၁၀ ရက်နေ့။ ဓံဘတ်လှေတော်မြို့ ငအုပ်နှင့် အတူ ထည့်အပ် စေလွှတ် လိုက်ပါသည်။ သစ်မှတ်ဌေခံ။ ဌေထိမ်းလူမှ ဝန်ထောံမင်းကိုယ်တိုင် ရှိသည်ဖြစ်၍။ အခြား ယုံကြည်ရမည့် လူကို စေလွှတ်ရန် မရှိ ဝန်ထောက်မင်း ယုံကြည်သူကိုသာ တွဲဘက်မှတ်သား ထမ်းရွက် ပါစေ ဝန်ထောက်မင်း။

သက္ကရာဇ် ၁၂၃၃ ခု၊ နတ်တော်လဆန်း ၁၀ ရက်
နေ့ဒိုင်တော် ဘိုညွှန်ကိုလွှတ်၍ ကြေးနန်းဆရာ ဆုန်ကိုအပ်

ကြေးနန်း ဓာတ်ရုံများဖွင့်လှစ်၍ ကြေးနန်းစာ ပေးပို့သည့်ကိစ္စ ရပ်များ ဆောင်ရွက်ရာတွင် ကျမ်းကျင်သည့်ဝန်ထမ်းများ လိုအပ်သဖြင့် ၎င်းဝန်ထမ်းများကို သင်တန်းပို့ချနိုင်မည့် ကြေးနန်းနည်းပြဆရာဌားရမ်း ခေါ်ယူ၍ နေပြည်တော်၌ သင်တန်းပေးရန်စီစဉ်ခဲ့သည်။ ၁၈၇၁ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ ၂၅ ရက် နေ့စဲ့ပါစာဖြင့် ပခန်းမင်းကြီးက အင်္ဂလိပ် အရေးပိုင်ထံသို့ ကြေးနန်းနည်းပြဆရာဌားလိုကြောင်း လစာမည်၍မည်မျ

ပေးရမည်ကို သိလိုကြောင်း စုံစမ်းမေးမြန်းခဲ့၏။ ထိုအခါ အင်္ဂလိပ်အရေး ပိုင်က ပထမ ကြေးနန်းဆရာကို လစာ ၁၀၀၀ ကျပ်၊ ဒုတိယ ကြေးနန်း ဆရာကို လစာ ၅၀၀ ကျပ် အပြင် နှစ်တိုး ၅၀ကျပ်ဖြင့် အသီးသီးပေး၊ ကာ ဌားရမ်းလျှင် ရနိုင်ကြောင်း စာပြန်ခဲ့၏။ သို့ရာတွင်နိုင်ငံခြားမှတဖဲ့ဖဲ့ ပြန်ရောက်လာကြသော ကြေးနန်း ပညာတော်သင်တို့က ကျမ်းကျင်သူ များအဖြစ် အမှုတော်ကို ကျေပွန်စွာ ထမ်းဆောင်နိုင်ခဲ့ကြသည့် အပြင် သင်တန်းများပို့ချကာ ပညာများကို ထပ်မံပြန့်ပွားစေနိုင်ခဲ့သဖြင့် နိုင်ငံ ခြားသား နည်းပြဆရာများကို ဌားဖြစ်ခဲ့ဟန်မတူပါ။[၂၄]

+ + +

မြန်မာမင်း နိုင်ငံတော်အတွင်း ကြေးနန်းလုပ်ငန်းများကို ၁၈၇၁ ခုနှစ် တွင် နိုင်နင်းချောမောစွာ ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ကြသော်ငြားလည်း အောက် မြန်မာနိုင်ငံနှင့် ကြေးနန်းလိုင်းဆက်သွယ်ရန် အဆင် မချောသေးပေ။ ဒဂုန်မော်နှင့် သရက်မြို့အကြား လူမြန်တော်လွှတ်၍ ကြေးနန်းသတင်း အပို့အယူလုပ်ရသည်မှာ လက်ဝင်လှ၏။ ထို့ကြောင့်ဒဂုန်မော်နှင့် သရက်မြို့ ကြေးနန်းကြိုး သွယ်တန်းရေးကိစ္စအား မည်သူက ဆောင်ရွက်မည်ကို သိလိုကြောင်း မြန်မာတို့က ၁၈၇၁ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၁၂ ရက်နေ့တွင် အင်္ဂလိပ်တို့ထံ စာဖြင့်မေးမြန်းခဲ့ပါသည်။[၂၅]

ဤစာသည် မြန်မာမင်းနိုင်ငံနှင့် အောက်မြန်မာနိုင်ငံ အကြား ကြေးနန်းသွယ်တန်းရေးကို အစပျိုးပေးသည့်စာပင် ဖြစ်ချေဘိ၏။ ဤသို့ အစပျိုးဖြစ်သောကြောင့် နောက်ပိုင်းတွင် တဘက်နှင့်တဘက် စောင့်စည်း ရမည့် ကြေးနန်းစာ ပေးပို့ရေးဆိုင်ရာ ဥပဒေများ၊ ကြေးနန်းစာ ပို့ခ နှုန်းထားများကို ဆက်လက်ညှိနှိုင်း နိုင်ခဲ့ကြ၏။ ၁၈၇၂ ခု ဒီဇင်ဘာလ

ကုန်းဘောင်ခေတ်ဆိတ်သည်း၍ မြန်မာတပြည်လုံး ကျွန်ပြုခံရပြီး သည့် ၁၈၈၅ ခုနှစ် နောက်ပိုင်းတွင် မြန်မာမင်းသုံး မြန်မာမော့စ်သင်္ကေတ ဖြင့် ကြေးနန်း မရိုက်မကြားတော့ပဲ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့်သာ ကြေးနန်း ရိုက်ခဲ့ကြသည်။ ယခုခေတ်သုံး မြန်မာဘာသာဖြင့် ကြေးနန်းရိုက်နည်း ကိုမူ ၁၉၅၁ ခုနှစ် တွင်မှ ပြန်လည်တီထွင် လုပ်ဆောင်ခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်၏။ [၃၂] ယခုခေတ်သုံး မြန်မာမော့စ်သင်္ကေတများမှာ မြန်မာမင်းသုံး မြန်မာမော့စ် သင်္ကေတများနှင့် လုံးဝ ကွဲလွဲကြောင်း တွေ့ရသည့်အပြင် ကြေးနန်းစာရေးနည်းမှာလည်း သမားရိုးကျမြန်မာစာ ရေးနည်းဖြစ်သော အကျဉ်းရေးနည်းကို အသုံးပြုကြောင်း တွေ့ရ၏။ ကုန်းဘောင်ခေတ် မြန်မာမင်းသုံး မြန်မာမော့စ် သင်္ကေတများနှင့်ယှဉ်၍ ယခုခေတ်သုံး မြန်မာမော့စ် သင်္ကေတများကို ခိုင်းနှိုင်းလေ့လာနိုင်ရန် ပူးတွဲဖော်ပြထားပါသည်။

+ + +

မန္တလေးမှ ဒဂုန်မော်အထိ ကြေးနန်း သွယ်တန်းပြီးနောက် မြန်မာမင်းနိုင်ငံအတွင်းရှိ အခြားဒေသများသို့လည်း ကြေးနန်းများ ဆက်လက်သွယ်တန်းခဲ့ပါသည်။ ၁၈၇၆ ခု နှစ်ဦးပိုင်း လောက်တွင် မန္တလေးမှ တောင်တွင်းကိုဖြတ်၍ ဗန်းမော်မြို့သို့ ကြေးနန်းသွယ်တန်းရန် စီစဉ်ခဲ့ကြသည်။ ကြေးနန်းသွယ်ဘန်းရာတွင် အခါခါမီ မပြီးသောကြောင့် နေပြည်တော်မှ ညောင်ရှေစော်ဘွားထံ ၁၈၇၆ ခု ဧပြီလ ၂၅ ရက် နေ့စဉ်ပါ စာဖြင့် ဆင့်ဆိုကာ ပြီးပြတ်အောင် ကြိုးကြပ် ဆောင်ရွက်စေခဲ့ကြောင်း တွေ့ရသည်။ [၃၃]

၁၈၈၃ ခုနှစ် မတိုင်မီကတည်းက မန္တလေးမှ နောင်မွန်အထိ ကြေးနန်းများ သွယ်တန်းထားပြီး ဖြစ်၏။ ၁၈၈၃ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလဆန်းတွင် ကြေးနန်းပြင်နာခံတော်အဖွဲ့ကို ကျောက်ဆည်မြို့ ကြေးနန်း-

အက္ခရာ	ကုန်းဘောင်	ယခုခေတ်
က	·—	—··
ခ	—···	·—··
ဂ	—·—·	···—·
ဃ	—··	·—
င	·	··—·
စ	··—·	—···
ဆ	—— ·	·—·——
ဇ	····	·——··
ဈ	··	———
ဏ	·———	··—·—
တ	—·—	·—···
ထ	·—· ·	·——
ဒ	—··	·—·
ဓ	——	··—··
န၊ ၊	—·	——·—
ပ	———	—·—
ဖ	·——·	——··
ဗ	· ·	—·——
ဘ	···	—·—
မ		——··
ယ	··—	·——·
ရ	···—	—·····—
လ	——··	·—·—
ဝ	··—·	·——
သ	·—··	—·—·
ဟ	·—·—	·—·—
အ	—·—·	·—·—
အာ	·—·—	ဘ + —ါ
ဣ	·—··	— · —— · (ိ)
ဤ	———	—· ·——
ဥ	··—··	—· ·—·
ဦ	——·	ဥ + ု
ဧ	··——	———
ဩ	—·—·—·	ဝ + ေ
ဪ	·—·—·—	သ + ြ
ကြ	——···	၎ + ဆ + ြ + —ါ + ်
ကျ	·—·—··	ဘ + ိ + ဂ
ကဲ	·——	ဂ + ်
ကား	—··—	ဘ + —ါး
၊-ရ	··——··	၊ + ရ

ဇယားတွင်

ဓာတ်ရုံမှ မိုးနဲမြို့ ကြေးနန်းဓာတ်ရုံ ရောက်သည်အထိ ကြေးနန်းကြိုး ဆက်လက် သွယ်တန်းရန် တာဝန်ပေး စေလွှတ်ခဲ့၏။ ၎င်းအဖွဲ့သည် ကျောက်ဆည်ဓာတ်ရုံ၊ရွာငံဓာတ်ရုံ၊ညောင်ရွှေဓာတ်ရုံနှင့် နောင်မွန်ဓာတ်ရုံ များသို့ သွယ်တန်းထားခဲ့သော ကြေးနန်းကြိုးလိုင်းဟောင်းများကိုလည်း ကြည့်ရှုစစ်ဆေး ပြင်ဆင်ကြသည့် အပြင် နောင်မွန်မြို့မှ ဆက်လက်ပြီး ဘန်းယင်၊ နှားသန်း၊ မိုင်းပွန် နယ်များကို ဖြတ်၍ ကြေးနန်းတိုင်များ စိုက်ထူကာ မိုးမိတ်ဓာတ်ရုံနှင့် မိုးနဲဓာတ်ရုံများသို့တိုင်အောင် ကြေးနန်း သွယ်တန်းကြသည်။ ရှမ်းပြည်နယ် တခွင်၌ တောင်စဉ် တောင်တန်း ရှိမျှောင် စိမ့်စမ်းများ လွန်စွာပေါသဖြင့် ကြေးနန်းပြင် တပ်ဖွဲ့ ဝန်ထမ်း တို့သည် အထူး ပင်ပန်း ဆင်းရဲစွာ အမှုတော်ထမ်းကြရ၏။ စားစရိတ် ပြတ်လပ်ပြီး အစားချို့တဲ့ အနေချို့တဲ့သည်သာမက နယ်မြေအေးချမ်းမှု မရှိပဲ သူပုန်သကန်များ ထကြွနေချိန် ဖြစ်သဖြင့် ဘုရင့် တပ်မတော် စစ်ကြောင်းနှင့်အတူ အသက်လုံ၍ သွားလာရသည့်ကြားမှပင် ကြေးနန်း ကြိုးများကို မိုးနဲမြို့အရောက် စွန့်စွန့်စားစား သွယ်တန်းပေးခဲ့ကြ ပေသည်။[၁၆]

၁၈၈၄ ခု၊ဧပြီနှ၀ါရီ လဆန်းပိုင်းတွင် ကြေးနန်းဆရာဦးတိုးနှင့် တလုပ်မြို့ သေနတ်ဝန်စာရေးဟောင်း ဦးရန်အောင်တို့ကို ကြိုးကြပ်ကွပ်ကဲ စေ၍ ဘော် ၄၄ ရွာ နယ် နတ်ထိပ် တောင်ကြားရှိ ကျောက်ထပ်ဓာတ်ရုံ အထိ ကြေးနန်းကြိုးများကို ပြင်ဆင်ရန် စေခိုင်းခဲ့သဖြင့် ၁၈၈၄ ခုနှစ် မတိုင်မီကပင် ကျောက်ထိပ်သို့လည်း ကြေးနန်း ဆက်သွယ်ပြီးကြောင်း သိရ၏။[၁၇]

၁۸۸၅ ခုနှစ်၊ ဖေဖေါလတွင် ပြင်သစ် အင်ဂျင်နီယာ ဘူဒွန်နယ် ဆိုသူနှင့်လည်း မန္တလေးမှ တောင်ငူအထိ မီးရထားလမ်း ဖောက်ယင်း ကြေးနန်းကြိုးလမ်းများပါ တပါတည်း သွယ်တန်းရန် စာချုပ်ခဲ့ကြ သေးသည်။ သို့သော် အကောင်အထည် မဖော်ဖြစ်ခဲ့ပါ။ ကုန်းဘောင် ခေတ်အတွင်း ကြေးနန်းသွယ်တန်းသည့်မြေပုံကိုဖော်ပြထားပါသည်။[၁၈]

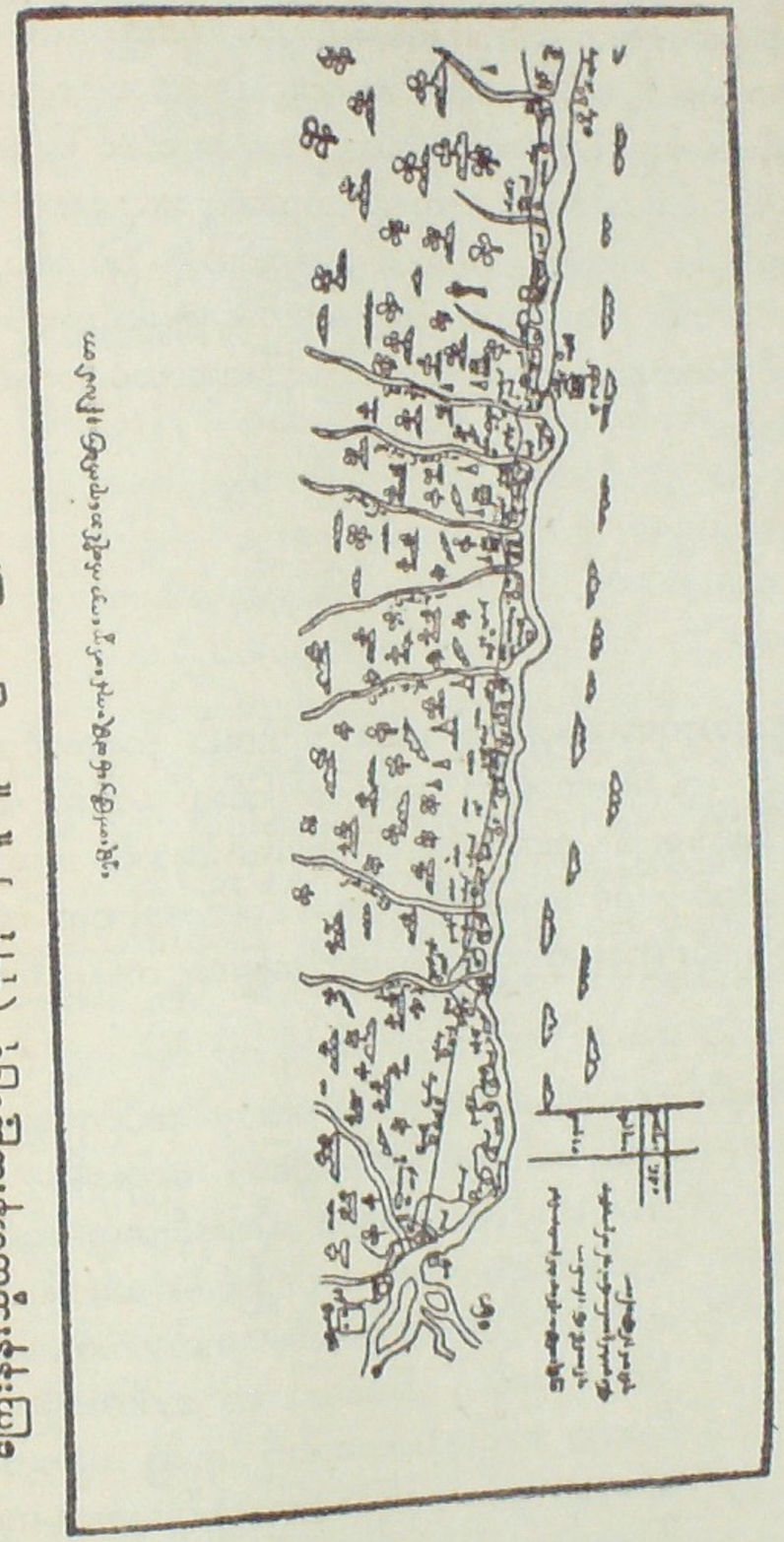

ကြေးနန်းသယ်တန်းသည့်မြေပုံ (ပဒေသာမြို့ကြီးသည်)

ဤသို့ မြန်မာမင်းပိုင် နယ်မြေအနှံ့ ကြေးနန်းကွန်ယက် ဖြန့်၍ ကြေးနန်းဝကား ပို့ဆောင်နိုင်ရေးကို မြန်မာတို့သည် ၁၈၆၈ခု နှစ်ဦးပိုင်းကတည်းက တစိုက်မတ်မတ် ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြရာ ၁၈၈၅ ခု အင်္ဂလိပ်တို့ မြန်မာတပြည်လုံးကို သိမ်းပိုက်ခဲ့သည့် အချိန်အထိပင် ဖြစ်၏။ ယင်းအချိန်တွင်ပင် ပြင်သစ်နိုင်ငံ၌ ကြေးနန်းပညာသင်များကို စေလွှတ်သင်ကြားဆဲ ဖြစ်သည်။ ထိုစဉ်က သံချက်ဝန် ဦးမြူနှင့်အတူ ပြင်သစ်ပြည် ပါရီတွင် သောင်တင်နေခဲ့သူ ပညာသင်များအနက် စာရေးကြီးဦးဘိုးသုံ၊ သံတော်ဆင့် ဦးဘေနှင့် မောင်ခန့်တို့မှာ ကြေးနန်းပညာသင်များဖြစ်ကြကြောင်း သိရ၏။"[21]

\+ + +

ကုန်းဘောင်ခေတ် မြန်မာ့ကြေးနန်း သွယ်တန်း အကောင်အထည် ဖော်သည့် လုပ်ငန်းဆောင်တာ အကြောင်းခြင်းရာ များကို အတန်အသင့် တင်ပြခဲ့ပြီးပေပြီ။ ဆက်လက်၍ ကြေးနန်းဖြင့် သတင်း ဆက်သွယ်ပေးပို့ကြရာတွင် ပါဝင် အမှုထမ်းခဲ့ကြရသော ကြေးနန်းဆရာ ပညာရှင်များ အကြောင်း ရှာဖွေ တွေ့ရှိခဲ့သည်များကို အမြှက်မျှ တင်ပြပါဦးမည်။

ဦးကျီးညို။ ။ရန်ကုန်တွင် ကြေးနန်း ပညာ သင်ကြားခဲ့သူ ဖြစ်ပြီး နယ်ခြားကျော်တိုင် ဒဂုန်မော် ကြေးနန်း ဓာတ်ရုံတွင် ၁၈၇၄ ခုနှစ်မတိုင်မီကပင် ကြေးနန်းဆရာအဖြစ် အမှုထမ်းသည်။ သဘောထား ပြည့်ဝသူဖြစ်၏။ အမှားပြုမိလျှင် ဝန်ခံတတ်သလို မဟုတ်လျှင်လည်း ဆတ်ဆတ်ထိမခံသူ ဖြစ်၏။ ၁၈၇၄ ခုနှစ်၊ ဇွန်လလောက်က ဘင်္ဂလားမြို့မှ မြင်းခြံသို့ ပို့သော ကြေးနန်းတစောင်ကို မှားရ၍ မန္တလေးသို့ပို့မိရာ မိမိမှားကြောင်း ဝန်ခံပြီး ကြေးနန်းပို့သူအား ကျသင့်ငွေကို ပြန်လျော်ပေးခဲ့သူ ဖြစ်၏။ ၁၈၈၁ ခုနှစ်တွင် မန္တလေးမှ ရန်ကုန်သို့ ရိုက်ကြားသည့် ကြေးနန်းစာများ မရကြောင်း၊

ဒဂုန်မော်ဓာတ်ရုံတွင် ငွေကြေး မပြည့်စုံ၍ ဤသို့ မပို့နိုင်ကြောင်း အင်္ဂလိပ်တို့က တိုင်ကြားသည့် ကိစ္စကို မန္တလေး ရန်ကုန် ကြေးနန်းမပို့နိုင်ဆိုသည်မှာ မဟုတ်ကြောင်း သက်သေ အထောက်အထားများဖြင့် ဖြေရှင်းကာ၊ အကယ်၍ ကြေးနန်း အမှန်တကယ် မပေါက်မရောက်ကြောင်း အင်္ဂလိပ်တို့က သက်သေပြနိုင်လျှင် ရာဇဝတ်အပြစ်ဒဏ် ခံပါမည်ဟု ရဲရဲတင်းတင်းပင် ပြန်ပြောခဲ့သော ဟူ၏။"[22]

ဦးရှေအုန်း (ဦးအုန်း)။ ။ရန်ကုန်တွင် ဦးကျီးညိုနှင့် အတူ ကြေးနန်းပညာ သင်သူဖြစ်၏။ မန္တလေးကြေးနန်းဓာတ်ရုံတွင် ကြေးနန်းဆရာအဖြစ် ၁၈၇၄ ခုနှစ် မတိုင်မီကပင် အမှုထမ်းသည်။ မန္တလေးကြေးနန်းရုံးချုပ်တွင် တာဝန် ထမ်းဆောင်ရသဖြင့် ကြေးနန်း ပို့ပေးရေးကိစ္စနှင့် ဆိုင်သည့် ပြဿနာ အဝဝကို ဒိုင်ခံဖြေရှင်းပေးရသူဖြစ်၏။ ၁၈၇၅ ခု၊ ဧပြီလ ၁၈ ရက်နေ့တွင် အင်္ဂလိပ်အရေးပိုင်က မြန်မာကြေးနန်း ဓာတ်ရုံများတွင် ကြေးနန်းပို့ခနှုန်းထားများပိုမိုယူနေကြောင်းတိုင်ကြားရာ ကြေးနန်းဥပဒေကို ထောက်ပြလျက် ရုံးပိတ်ရက်များတွင် နှစ်ဆယူကြောင်း ဖြေရှင်းပေးခဲ့ရ၏။ ဦးရှေအုန်းသည် စိတ်ဆတ်ပုံ ရ၏။ ၁၈၇၅ ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလလောက်က ကိစ္စတခုဖြင့် မြင်းခြံ ကြေးနန်းဓာတ်ရုံသို့သွားစဉ် အီဗျ ဟင်မှုဆောဆိုသူထံမှ ဘီစကစ်မုန့်သေတ္တာ ဝယ်ယူသင်း ခိုက်ရန်ဖြစ်ပွားခဲ့ရာ၊ ဦးရှေအုန်းနှင့် မြင်းခြံဓာတ်ရုံ ကြေးနန်းဆရာ ဦးကွန်းတို့က အီဗျ ဟင်အား ဝိုင်းဝန်း ထိုးကြိတ်ကြ၏။ အီဗျ ဟင်က တိုင်ကြားသဖြင့် တယောက်လျှင် ၃၀ ကျပ် ကျစီ ငွေ ၆၀ ကျပ်ကို အီဗျ ဟင်သို့ ပေးလျော်လိုက်ရသော ဟူ၏။"[23]

ဦးကွန်း။ ။၁၈၇၅ ခုနှစ်မှ စ၍ မြင်းခြံ ဓာတ်ရုံ၏ ကြေးနန်းဆရာ အဖြစ် အမှုထမ်း၏။ အိန္ဒိယ၌ ကြေးနန်းပညာ သွားသင်ခဲ့သည်ဟု ယူဆရသည်။ အလွန် စိတ်ဆတ်သူ ဖြစ်ဟန်တူ၏။

အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့သော အိဗျ ံဟင်နှင့် ပြဿနာဖြစ်ရုံမက ၁၈၈၁ ခုနှစ်၊ စက်တင်ဘာလတွင် ရှင်စောပုသဘော်ဘေ ၂ ၌ အင်္ဂလိပ်အရာရှိ ဟာဒိန်းဆိုသူအား ထိုးကြိတ်ရိုက်နှက်ခဲ့သဖြင့် အမှု ထပ်၍ ဖြစ်ခဲ့သေးသည်။[၄၁]

ဦးလူကြီး။ ။၁၈၇၄ ခုနှစ်အထိ မြင်းခြံ ဓာတ်ရုံတွင် အမှုထမ်းသူ ဖြစ်၏။ အိန္ဒိယတွင် ကြေးနန်းပညာ သင်ယူခဲ့သူဟု ယူဆရသည်။[၄၀]

ဦးပေါက်ထွန်း။ ။၁၈၇၁ ခုနှစ်၊ မတ်လတွင် ဒဂုန်မော်နှင့် သရက်ကြေးနန်း မဆက်ရသေးမီ လူမြန်တော်အဖြစ် သတင်း အပို့အယူ ဘာသာပြန်ပေးရသည့် ကြေးနန်းဆရာဖြစ်၏။ အိန္ဒိယတွင် ကြေးနန်းပညာ သင်ခဲ့သူဟု ယူဆရသည်။ ၁၈၇၆ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလလောက်တွင် ကင်းဝန်မင်းကြီးနှင့် အတူ ကာလကတ္တားသို့ သွားရာ၌ စကားပြန်အဖြစ် လိုက်ပါခဲ့ရသည်။[၄၁]

ဦးဆုန်။ ။တိုင်ပျောက်ကြေးနန်း ဓာတ်ရုံ (မင်းလှမြို့)တွင် ကြေးနန်းဆရာအဖြစ် ၁၈၇၁ ခုနှစ်ကစ၍ တာဝန်ထမ်းသူ ဖြစ်၏။ အိန္ဒိယတွင် ကြေးနန်းပညာ သင်ယူခဲ့သည်ဟု ယူဆရသည်။[၄၂]

ဦးကြာအုံ။ ။မန္တလေး ကြေးနန်းရုံမှ ကြေးနန်း အမှုထမ်း ဖြစ်၏။ (၁၈၇၆ ခု)[၄၄]

ဦးဘိုးသွ ။ ။မိုးနဲ့ကြေးနန်းရုံမှ ကြေးနန်းဆရာဖြစ်၏။ (၁၈၈၃ ခု)။

ဦးရဲ(ဦးဘိုးရဲ)။ ။ညောင်ရှေ့ ကြေးနန်းရုံမှ ကြေးနန်းဆရာ ဖြစ်၏။ ကြေးနန်းဆရာကြီး ဦးအုန်းထံမှ ကြေးနန်း ပညာကို သင်ကြားခဲ့သည်။ ဒီပဲရင်းဝန်ထောက် ဦးမြ ၏ ညီ ဖြစ်သည်။ (၁၈၈၃ ခု)[၄၆]

ဦးဘိုးစော။ ။ရွာင်မြို့ ကြေးနန်းဓာတ်ရုံ၏ ကြေးနန်းဆရာ ဖြစ်၏။ (၁၈၈၄ခု)[၄၃]

ဦးမြတ်။ ။ရွာင်မြို့ ကြေးနန်း ဓာတ်ရုံ၏ ကြေးနန်းဆရာ ဖြစ်၏။ (၁၈၈၄ ခု)[၄၀]

ဦးထုံ။ ။ကျောက်ထပ်ကြေးနန်းဓာတ်ရုံ၏ကြေးနန်းဆရာဖြစ်၏။ (၁၈၈၄ ခု)[၄၉]

ဦးတိုး။ ။တလုပ်မြို့ ကြေးနန်းဆရာ ဖြစ်၏။(၁၈၈၄ ခု)[၅၀]

အထက်ဖော်ပြပါ ကြေးနန်းပညာရှင်များမှာ ကုန်းဘောင်ခေတ် ကြေးနန်း ပေးပို့ရေးတွင် အမှုတော် ထမ်းဆောင် ခဲ့ကြသူများ အနက် ကျွန်တော်သိသမျှ တစိတ်တဒေသသာ ဖြစ်၏။ သိပေါမင်းလက်ထက်တွင် ကြေးနန်းဌာနကို တာဝန်ယူရသော မြောင်လှမြို့စား မင်းကြီးသိရိမဟာ ဇေယျသူ [၅၁] သံတော်ဆင့်ကြေးနန်းဝန် မင်းတင်မင်းခေါင် မောင်ဘိုးဝိုင်း [၅၂] စသည့် စသည့် ကုန်းဘောင်ခေတ် ကြေးနန်း လုပ်ငန်းနှင့် ပတ်သက်နေသော ပုဂ္ဂိုလ်များ အများအပြား ကျန်ရှိနေဦးမည်ဖြစ်၏။ သို့သော် လက်တဆုပ်စာမျှလောက်သော အထက်ဖော်ပြပါ ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အကြောင်းချင်းတကလေးများကပင်လျှင် မြန်မာတို့၏ ကုန်းဘောင်ခေတ် ကြေးနန်းသမိုင်းကြောင်းအား ပိုမိုခိုင်ခန့်စေရန် ကျားကန်ပေးနိုင်ရေးကို မျှော်ကိုး၍ ဖော်ပြလိုက်ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

\+ + +

ကြေးနန်းလုပ်ငန်း တည်ထောင်ခဲ့ပုံများ ကြေးနန်းလုပ်ငန်းတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခဲ့သူများ အကြောင်းတို့ကို ဖော်ပြပြီးနောက် ကြေးနန်းစာလက်တွေ့ ပေးပို့ဆောင်ရွက်ကြရာတွင် တွေ့ကြုံခဲ့ကြရသော အခက်အခဲကလေးများကို ထည့်သွင်း ဆွေးနွေးသမှု မပြုလိုက်ရပါက ပြည့်စုံအံ့မထင်ပေ။ ဟာကွက်ကလေးများအဖြစ် ကျန်ရစ်နေဦးမည်သာ ဖြစ်၏။

ထို့ကြောင့် ဟာကွက်ကလေးများကို ဖြည့်တင်းရန် မြန်မာတို့ ကြေးနန်း ကိစ္စ လုပ်ယင်း ကိုင်ယင်း ရင်ဆိုင်ဖြေရှင်းခဲ့ရသော အကော်အခဲ ပြဿနာ ကလေးများကို သမိုင်းကြောင်း တလျှောက် ရတန်သလောက် ပြန်၍ ကောက်သင်းကောက်ကာ ရှာဖွေကြည့်ကြပါစို့။

ကြေးနန်းဖြင့် စတင်၍ သတင်းပေးပို့ခဲ့သည့် ၁၈၇၀ ပြည့် နှစ်နောက်ပိုင်း သုံး လေးနှစ်ခန့်အထိ ကြေးနန်းစာ ပေးပို့ရေးဆိုင်ရာ စက်မှု သပ်ငန်းများ အဆင်ချောခဲ့ဟန် တူသည်။ ထိုအတောအတွင်း မြစ်ကူး ကြေးနန်းကြိုးများ၊ကြေးနန်းဓာတ်အိုး(ဗက်ထရီအိုး)များ၊ကြေးနန်းရိုက် ကိရိယာများကိုလည်း အဆက်မပြတ်ဝယ်ယူပံ့ပိုးပေးခဲ့သည်။ [၁၃] သို့သော် လူမှုရေးဆိုင်ရာ ပြဿနာကလေးအချို့ကို ကြုံတွေ့ရ၏။ဥပမာ ကြေးနန်း ရုံးမှ ဝန်ထမ်း အလည်ကြူးနေ၍ ကြေးနန်းစာ ၁၁ ရက်ခန့် ကြာမှ လိုရာသို့ရောက်သည့်ကိစ္စမျိုး ဖြစ်၏။ [၁၄] အခြား ဥပမာတခုမှာ ဆာဒလင် မက္ကစီ(ဆပ်သာလင်မက္ကင်ဇီ) ကုမ္ပဏီ၏ ဝန်ထမ်းတဦးဖြစ်သူ ဦးပေါက ၁၈၇၃ ခုနှစ်လောက်တွင် မြန်မာကြေးနန်းစာရေး ဦးစီန်(ဦးဘိုးစိန်)ကို ကြေးနန်းစာ ပေးပို့ရန် အပ်ရာ၌ ဆောင်ရွက်နေကြဖြစ်သော ကြေးနန်း ပို့သည့် စကားခွန်းရေကို ပြေစာတွင် မရေးသွင်းစေပဲ ချန်လှပ်ခိုင်းပြီး နောင်မှ ဦးပေါက လိုရာငွေ ပမာနကို ရေးသွင်း၍ ဆာဒလင်မက္ကစီ ကုမ္ပဏီသို့ တင်ပြတောင်းခံရယူသည့် အမှုဖြစ်၏။ ကုမ္ပဏီမှ တိုင်ကြားချက် အရ ဦးစိန်ကို ခြေကျဉ်းစဲခတ် အရေးယူခဲ့၏။ ဦးစိန်ထံမှ ဥပဒေအရ ကျသင့်သော ကြေးနန်းပို့ခ နှုန်းထားသာ ရယူခဲ့ကြောင်းနှင့် ဦးပေါက စကားခွန်းရေ ထည့်မရေးခိုင်းသည့် အကြောင်း စစ်ဆေးသိရှိခဲ့ရသဖြင့် ဆာဒလင်မက္ကစီကုမ္ပဏီက ဦးပေါကို အလုပ်ထုတ်ပစ်ခဲ့သောဟူ၏။ [၁၅]

၁၈၇၄ ခု၊ အောက်တိုဘာလလောက်တွင် ဒဂုန်မော် မန္တလေး ကြေးနန်းလိုင်းများ မိုးဒဏ်ကြောင့် ပျက်စီးသဖြင့် သတင်းအပို့ အယူ ရပ်ခဲ့ရ၏။ [၁၆] ကြေးနန်းပြင် အမှုထမ်းတို့ အချိန်မီ ပြင်ဆင်ခဲ့ကြသဖြင့် နိုဝင်ဘာလလယ်လောက်တွင် ကြေးနန်း ပြန်လည်ဆက်သွယ်နိုင်ခဲ့သည်။ တဖန် ၁၈၇၅ ခု၊ ဇန်နဝါရီလတွင် ကရင်ချောင်းရေလဲ့၍ ချောင်းကို ဖြတ်သည့် ကြေးနန်းတိုင်များ လဲပြိုပျက်စီးခဲ့သဖြင့် ရန်ကုန် မန္တလေး

ကြေးနန်းအပို့အယူ ပြတ်ခဲ့ရပြန်၏။ [၁၇] ၁၈၇၇ ခု၊ ဖေဖော်ဝါရီလတွင် လည်း ကြေးနန်းလမ်း ချွတ်ယွင်းမှုရှိခဲ့သဖြင့် ရန်ကုန် မန္တလေးသို့ ပေးပို့ ကြေးနန်းစာများ မရောက်သဖြင့် မြန်မာတို့က ကြေးနန်းရိုက်ခင်ဗျများကို ပြန်အမ်းပေးခဲ့ရဖူး၏။ [၁၈]

ဤသို့ အကြောင်းကြောင့် တနှစ်တကြိမ် နှစ်ကြိမ်ခန့် ကြေးနန်း အယူအပို့ ချွတ်ယွင်းသည်မှာ ဖြစ်ရိုးဖြစ်စဉ် ဓမ္မတာပင် ဖြစ်၏။မြန်မာမင်း ကလည်း ကြေးနန်းပျက်လျှင် ချက်ချင်း ပြင်ဆင်နိုင်ရန် ကြေးနန်းပြင် တပ်ဖွဲ့များ ထားပြီး အရေးပေါ်လျှင် ပေါ်သလို ပြင်ဆင်ပေးခြင်း၊ ကြေးနန်း အပို့အယူရပ်၍ ကြေးနန်းစာမရောက်က ငွေပြန်အမ်းပေးခြင်း များကို ပြုလုပ်ကာ ပြေလည်အောင် ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြ၏။ [၁၉]

သို့သော် ၁၈၈၁ ခုနှစ်ကုန်ပိုင်းလောက်တွင်မူ အင်္ဂလိပ်တို့သည် ၁၈၇၃ ခုနှစ်လောက် ကတည်းက သူတို့ တာဝန်ယူ သွယ်တန်းပေး ထားသော ဒဂုန်မော်နှင့်သရက် ကြေးနန်းအဆက်အသွယ်ကို ဖြတ်လိုရှိ၍ မြန်မာတို့ဘက်မှ ကြေးနန်း အယူ အပို့ မကြာခဏ ပျက်ကွက်သည်ကို ရှေ့တန်းတင် အကြောင်းပြကာ ရှောမွေးတကောင်နှင့် ဗာရုဏသီခ္ခ်ုလာ၏။ [၂၀]

ဤသို့ မြန်မာမင်းပိုင် အထက်နိုင်ငံနှင့်ကြေးနန်း အဆက်ဖြတ်ရန် အင်္ဂလိပ်တို့တွင် အကြောင်းရှိပါသည်။

၁၈၇၉ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလ ကတည်းက မန္တလေးရှိအင်္ဂလိပ် တို့၏ နိုင်ငံရေးကိုယ်စားလှယ်ကို ပြန်လည်ရုပ်သိမ်းသွားသဖြင့်နိုင်ငံရေးနှင့် ပတ်သက်ပြီး မြန်မာတို့နှင့် သံကြိုးစကား တထူးတလည် ဆက်သွယ်ရန် အင်္ဂလိပ်တို့တွင် အကြောင်းမရှိတော့သော်ငြားလည်း အင်္ဂလိပ်ကုန်သည် ကြီးများ၏ စီးပွားရေးကို ရှေးရှု၍ သံကြိုးသွယ်တန်းမှုကို ဆက်ထားမြဲ ထားခဲ့၏။

၁၈၈၀ ပြည့်နှစ်တွင်မူ သီပေါမင်း၏ကုန်တော်စီးကြပ်သည့်ကိစ္စ၊ မြန်မာမင်းနိုင်ငံနှင့် စပ်လျဉ်းသည့် သွင်းကုန် ထုတ်ကုန်များ အားလုံးကို သီပေါမင်းပိုင်သဘော်များဖြင့်သာ သယ်ယူပို့ဆောင်စေသည့် ကိစ္စများ

ကြောင့် နိုင်ငံခြားကုန်သည်များ မြန်မာနိုင်ငံနှင့် အရောင်းအဝယ် မတူင် ကျယ်တော့ပဲ စီးပွားရေးအဆက်အသွယ် လျော့ပါးလာသဖြင့်ကြေးနန်း အပို့အယူပါ နည်းပါးလာခဲ့ရ၏။

တဖန် ၁၈၈၁ ခုနှစ်ကုန်ပိုင်းလောက်တွင် နှစ်နိုင်ငံ ဆက်ဆံရေး အခြေအနေ လွန်စွာတင်းမာလာကာ အင်္ဂလိပ်မြန်မာ တတိယ စစ်ကို လေးနှစ်စောရှေ့ ဖြစ်ရတော့မတတ် အကြောင်းဖန်လာသည့်အခါ မြန်မာ မင်းတို့၏ ဆက်သွယ်ရေးထွက်ပေါက် အားလုံးကို အင်္ဂလိပ်တို့က ပိတ်ဆို့ ဖြတ်တောက်လိုလာ၏။ စစ်ဖြစ်လျှင် မြန်မာတို့က စကားဝှက်များဖြင့် တိုင်းတပါးသို့ ဆက်သွယ်မည့်အရေးကို ရင်လေးနေပုံရ၏။

ထို့ကြောင့် ကြေးနန်းအစောင် ၅၀ ကျော် ၆၀ ခန့်ကို ဒဂုန်မော် ကြေးနန်းဓာတ်ရုံက ဆက်လက်မပို့ပဲ ကြန့်ကြာနေသည်၊ ကြန့်ကြာ ရသည်မှာလည်း ဒဂုန်မော်ကြေးနန်းဓာတ်ရုံတွင် ငွေကြေး မလုံလောက်၍ ဖြစ်သည်ဟု အင်္ဂလိပ်တို့က အခြောင်းပြကာ အင်းဝကြေးနန်း ဓာတ် ရုံနှင့် တိုက်ရိုက် မဆက်သွယ် ရပါက ၎င်းတို့၏ နယ်ခြား သရက်မြို့ (လက်ဝ) ဓာတ်ရုံကိုပိတ်မည်။ နှစ်လအတွင်းအကြောင်းပြန်ရန် ရန်ကုန် အရေးပိုင်က ၁၈၈၁ ခု ဒီဇင်ဘာလ ၂၄ ရက်နေ့တွင် မြန်မာတို့အား အကြောင်းကြားခဲ့၏။[၆၁]

အင်္ဂလိပ်တို့၏တိုင်ကြားချက် ဟုတ်မဟုတ်သိရှိရန် တာဝန်ရှိ ဒဂုန် မော် ဓာတ်ရုံ ကြေးနန်းဆရာ ဦးကျီးညိုကို စစ်ဆေးခဲ့ရာ ကြေးနန်းစာ အစောင် ၅၀ ကျော် မပို့မရောက်ဆိုသည့်ကိစ္စမျိုးကို လုံးဝ မတွေ့ရပဲ ငွေမလုံလောက်ဆိုသည်မှာလည်း မဟုတ်ကြောင်း၊ ဒဂုန်မော်မှ သရက်သို့ ကြေးနန်းစာများ မပြတ်မလပ် ပုံမှန်ပေးပို့နေကြောင်း စစ်ဆေးတွေ့ရှိခဲ့ သည်။ အင်္ဂလိပ်တို့ အဆိုပြုထားသော အင်းဝနှင့် သရက် တိုက်ရိုက် ကြေးနန်းဆက်သွယ်ရန်မှာ လက်တွေ့ မကျသည့် အပြင် မလိုအပ်သော ကြောင့်၊ ဒဂုန်မော်ဓာတ်ရုံက ကြေးနန်း ကောင်းစွာ ရိုက်ကြားနိုင် ကြောင်းကိုသာ အင်္ဂလိပ်တို့ထံ ပြန်ကြားခဲ့၏။ သို့တစေ အင်္ဂလိပ်တို့ ကျေနပ်နှစ်သိမ့်စေရန်အလို့ငှာ ဒဂုန်မော်ဓာတ်ရုံမှ ကြေးနန်း တာဝန်ခံ များကို နှုတ်ပယ်လဲလှယ် ခန့်ထားပေးလိုက်သည်။[၆၂]

အထက်မြန်မာနိုင်ငံနှင့် အောက်မြန်မာနိုင်ငံ အကြား ကြေးနန်း သွယ်တန်းထားရှိရေးသည် ဤသို့လိပ်ခဲတည်းလည်း ဖြစ်ယင်းပင် အဖြတ် အတောက်မခံရသေးပဲ ၁၈၈၅ ခုနှစ်ကုန်ကာနီးသည်အထိ သက်ဆိုး ရှည်ခဲ့ရ၏။

၁၈၈၅ ခုနှစ် ကုန်ပိုင်းလောက်တွင်မူ အင်္ဂလိပ်မြန်မာ စစ်ဖြစ်ရန် တစထက်တစ သေချာလာသည့်အခါ ကြေးနန်းဖြင့် သတင်းဆက်သွယ် ပေးပို့ရေးသည် မြန်မာတို့အတွက် အလွန်တန်ဖိုးရှိလာခဲ့၏။ ပြင်ပကမ္ဘာ နှင့် ဆက်သွယ်ရန် တခုတည်းသောလမ်းပေါက်လည်း ဖြစ်ခဲ့ရ၏။

အင်္ဂလိပ်တို့ဝေ့ဝေးပူသလိုပင် စကားလုံးရေ ၂၀၀၀ ခန့် ပါသော ကြေးနန်းစာရှည်ကြီးကို ၁၈၈၅ ခုနှစ် အောက်တိုဘာ လဆန်းပိုင်းတွင် စကားဝှက်ဖြင့် ကင်းဝန်မင်းကြီးက ပြင်သစ်နိုင်ငံရှိ မြန်မာသံအမတ်ကြီး သံချက်ဝန် ဦးမြူထံ ပေးပို့ခဲ့ပါသေးသည်။ မြန်မာတို့ ပြင်ပနိုင်ငံများသို့ ပေးပို့သမျှကြေးနန်းများကို မန္တလေးကြေးနန်း ဓာတ်ရုံတွင် အမှုထမ်း နေသူ ဗင်ဂျင်းကဲ့သို့သော နိုင်ငံခြားသား ကြေးနန်းဆရာ အင်္ဂလိပ်သူလျှို များကြောင့် အင်္ဂလိပ်တို့ကသိနေသည်။ ကင်းဝန်မင်းကြီး ပေးပို့သော စကားဝှက်သံကြိုးစာနှင့် မရှေးမနှောင်းပင် ပြင်သစ်ပြည်ရှိ သံချက်ဝန် ဦးမြူကလည်း မြန်မာမင်းလွှတ်တော်သို့ အင်္ဂလိပ်နှင့်စစ်မီးမပွားပဲ သည်းခံ လိုက်လျှောရန် ကြေးနန်းစာ ပေးပို့ခဲ့သေးသည်။ ဦးမြူပေးပို့သော ကြေးနန်းစာကို လမ်းတွင်ဖျောက်ဖျက်ခံရသဖြင့် မြန်မာမင်းထံ မရောက် ခဲ့ပါ။[၆၃]

အထက်မြန်မာနိုင်ငံကို ဖြစ်သည့်နည်းနှင့် သိမ်းပိုက်ရန် ဆုံးဖြတ်ပြီး သည့် အင်္ဂလိပ်တို့သည် သူတို့ ထိုးဖောက်ရာလမ်းကို အဟန့်အတား ဖြစ် စေမည့် မြန်မာတို့၏ ချစ်ကြည်ရေးစကားများအား မကြားလိုတော့ပေ။ မြန်မာတို့အဘက် ပြင်ပကမ္ဘာနှင့် ဆက်သွယ်ရန် တခုတည်းသော သွေး ကြောဖြစ်သည့် ဒဂုန်မော်နယ်ခြား ကျောက်တိုင် ဓာတ်ရုံနှင့် သရက်မြို့ ဓာတ်ရုံကို သွယ်တန်းထားသည့် ကြေးနန်းလိုင်းကို ၁၈၈၅ ခု နိုဝင်ဘာ လဆန်းပိုင်းလောက်တွင် အပြီးအပိုင် ဖြုတ်သိမ်း လိုက် ကြ တော့သည်။ သို့ဖြင့် ကမ္ဘာအရပ်ရပ်နှင့်ဆက်သည့် ကုန်းဘောင်ခေတ် မြန်မာ့ကြေးနန်း

လုပ်ငန်းသည် ဤနေရာတွင် ပြည်ဖုံးကား ချကာ နိဋ္ဌိတံ ခဲ့ရပါတော့သည်။"

ပြင်ပကမ္ဘာနှင့် အဆက်ပြတ်ခဲ့ရပြီး မီးစာကုန် ဆီခန်း ဘဝ၌ပင် လျှင် မြန်မာ့ကြေးနန်းလုပ်ငန်းသည် မြန်မာမင်း၏ ပြည်တွင်းကြေးနန်း ဆက်သွယ်ရေးကိစ္စရပ်များကို နောက်ဆုံးအနေဖြင့် အံ့ခဲကာ အမှုတော် ထမ်းရွက်သွားခဲ့ပါသေးသည်။

+ + +

၁၈၈၅ ခု နိုဝင်ဘာလ ၂၇ ရက်နေ့ နံနက်ခင်း....။

အင်းဝခံတပ် သပြေတန်းခံတပ်နှင့် စစ်ကိုင်းခံတပ်များသို့ ရှေးရှေ့ အင်္ဂလိပ်စစ်သင်္ဘောများသည် တရွေ့ရွေ့ ချီတက်လာကြကုန်၏။

အင်းဝခံတပ်စုတွင် ရှိနေသည့် မြန်မာစစ်သည်တော် ရှစ်ထောင် ကျော်တို့ကလည်း တရိပ်ရိပ်တက်လာသော အင်္ဂလိပ် စစ်သင်္ဘောတို့အား ခုခံရန် အသင့်စောင့်ကြိုနေကြ၏။ ထိုစဉ် ဧဝံအမည်ရှိ အင်္ဂလိပ် သင်္ဘော ပေါ်မှ မြန်မာကြီးနှစ်ဦး လှေငယ်ဖြင့် ကမ်းသို့ကပ်လာသည်။ ခံတပ် ဦးစီးအရာရှိဗိုလ်မှူးဂင်းအတွင်းဝန်ကမောက်ကုန်ကျစ်ကျစ်မာအောင် ဆုပ်ကိုင်ယင်း ထိုမြန်မာနှစ်ဦးအား ချက်တောင်မတော် စူးစူးစိုက်စိုက်ကြည့်နေ၏။ အနီးရောက်မှ ကော့ဝက်မြောင်းအတွင်းဝန် ဦးရွှေအိုးနှင့် ဝက်စပ်ဝန်ထောက်တို့ ဖြစ်နေကြောင်း တွေ့ရသည်။

ဦးရွှေအိုးက "အင်္ဂလိပ်များကို တိုက်ခိုက်ခြင်း မပြုရ" ဟူသည့် လွှတ်တော်မှ ပေးပို့သောကြေးနန်းစာကို ထုတ်ချပြ၏။ ဗိုလ်မှူးဂင်း အတွင်းဝန်သည် သံကြိုးစာကို စူးရဲစွာကြည့်ယင်း—

"ရှင်ဘုရင်၏အမိန့်မှတပါး မည်သူ၏ အမိန့်ကိုမျှ မနာခံနိုင်

ရှင်ဘုရင်ထံမှ အမိန့်မရသမျှ လက်နက်မချ"

ဟု ခက်ထန်ပြတ်သားစွာ ငြင်းသည်။

ဦးရွှေအိုးလည်း မလိုင်းမတွေ့ပင် အခြေအနေကို မန္တလေး လွှတ်တော်သို့ အင်းဝကြေးနန်းစာတ်ရုံမှ ကြေးနန်းဖြင့် အစီရင်ခံကာ ဘုရင့် အမိန့်ကို စောင့်သည်။

အချိန်ကား တရွေ့ရွေ့ကုန်လာခဲ့ပေပြီ။

မြန်မာစစ်သည်တော်များကလည်း ကမ်းပေါ်မှ ဝေးတဝင့်ဝင့် သေနတ်တပြင်ပြင်ဖြင့် အံ့ခဲကာ တရားသော စစ်ပွဲကို နှဲ့ရန် တက်ကဲလုပ်နေ၏။

ဧရာဝတီမြစ်လယ်မှ ဓူဝံ သင်္ဘောတပ်ဖွဲ့ကလည်း သင်္ဘောစက်ကို မသတ်ပဲ ရပ်နားကာ ဂျင်နရယ်ပရင်ဒါဂတ်၏ ပစ်မိန့်ကို စောင့်စားနေသည်။

ထိုသို့ နှစ်ဦးနှစ်ဘက် တင်းမာနေခိုက် မန္တလေး နေပြည်တော်ရှိ သီပေါဘုရင်ထံမှ ကြေးနန်းစာပြန်ရောက်၍ လာခဲ့ပါတော့သည်။"

"မြန်မာတပ်များလက်နက်ချတော့"

ဤကြေးနန်းစာကား ကုန်းဘောင်ခေတ် မြန်မာတို့၏ နောက်ဆုံး ကြေးနန်းစာပင် ဖြစ်ချေ၏။

ဤကြေးနန်းစာတိုနှုန်းကလေးသည် မြန်မာနိုင်ငံနှင့် အတူ ကုန်းဘောင်ခေတ် မြန်မာ့ကြေးနန်း လုပ်ငန်း တခုလုံးကိုပါ နိဂုံး ချုပ်စေကာ အပြီးအပိုင် ဇာတ်သိမ်းစေခဲ့ပါသတည်း။

[သိပ္ပံမဂ္ဂဇင်း အမှတ် ၄၄၊ ၄၅၊ ၄၆ (၁၉၈၄)]

ကျမ်းကိုး အညွှန်းများ

၁။ ဦးတိုးလှိုင် (လိပိ)
၂။ Mc. Mahom
၃။ Yule ; တက္ကသိုလ်နေဝင်း (၃၂၇)
၄။ ဆက်သွယ်ရေး သမိုင်းကဏ္ဍသစ် (၁)
၅။ ဦးသိန်းဒန်(ကြေးနန်း)(၁၀၃–၁၄၀)။ Wright (149)
၆။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ (အတိုကောက်) (၁၆၁၊ ၁၈၁၊ ၁၈၄)
၇။ ဒေါ်ကြွန် (စက်ရုံ) (၁၄၂)
၈။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ (အတိုကောက်) (၁၂၀၊ ၁၂၁၊ ၁၂၅)

၉။ ဦးဘိုးလှိုင် နှင့် ဖန်ချက်ဝန် (လောကဓာတ်) (၂၀–၃၁)။
ဒေါက်တာ မျိုးသန့်တင် (လောကဓာတ်)
၁၀။ ဦးဘိုးလှိုင် (လိပိ) (၁၀၉–၁၁၀)
၁၁။ Larsen (260)
၁၂။ ဦးဘိုးလှိုင် (လိပိ)
၁၃။ ထိုစာ (၁၁၁)။ Furnivall (43–44)
၁၄။ ဦးဘိုးလှိုင် (လိပိ) (၁၁၁ - ၁၁၂)
၁၅။ ထိုစာ (၁၁၂)
၁၆။ Mc. Mahom
၁၇။ Seeping (47–48)
၁၈။ ဦးဘိုးလှိုင် (လိပိ) (၁၁၁)
၁၉။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ(အတိုကောက်)(၃၁၉)
၂၀။ ဇိန်ဂရေး(၂၁၂)။ ဒေါက်တာသန်းထွန်း(နယ်လှဲ.–၂) (၁၈)
၂၁။ မန်းစာဂုဏ်မောင်တင်မြင့်
၂၂။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ (အတိုကောက်) (၂၈၂)
၂၃။ မြန်မာမင်းလက်ထက်ရာဇသံနှင့် ဆင့်စာများ(၁၂၅)
၂၄။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ (အတိုကောက်) (၂၃၇၊ ၂၆၇၊ ၃၁၉၊ ၃၆၆; ၃၇၃)
၂၅။ ထိုစာ(၂၅၆)
၂၆။ လူထုဦးလှ (၃၁၀)။ ဒေါက်တာသန်းထွန်း (နယ်လှဲ.–၂) (၁၈–၁၉)
၂၇။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ (အတိုကောက်) (၃၁၉–၃၄၃)
၂၈။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ဒု (အတိုကောက်) (၁၂၂)
၂၉။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ (အတိုကောက်) (၄၁၁)
၃၀။ ထိုစာ (၄၁၁၊ ၄၃၆)
၃၁။ Furnivall (43–44)
၃၂။ မြန်မာ့စွယ်စုံကျမ်း (ကြေးနန်း) (၁၂၄–၁၂၈)
၃၃။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ဒု(အတိုကောက်) (၁၅၃)
၃၄။ တော်စိန်ခို (လွှတ်တော်) (၁၆၅)
၃၅။ ထိုစာ (၁၆၆)
၃၆။ Keeton (167)
၃၇။ ဒေါ်ကြန် (စက်ရုံ)(၁၇၅)

၃၈။ Seepings (47–48)။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ(အတိုကောက်) (၁၈၁)။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ဒု (အတိုကောက်)(၄၇၊ ၄၇၉)။ ကင်းဝန်(ကာလကတ္တား) (၁၅၈)
၃၉။ Seppings (47–48)။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ(အတိုကောက်) (၁၈၁)။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ဒု (အတိုကောက်)(၄၇၊ ၁၁၂၊ ၁၂၂၊ ၁၄၀)
၄၀။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ဒု (အတိုကောက်) (၁၄၀၊ ၃၉၇၊ ၃၉၉၊ ၄၈၁)
၄၁။ ထိုစာ (၄၇)
၄၂။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ (အတိုကောက်) (၂၈၂)
၄၃။ မြန်မာမင်းလက်ထက်ရာဇသံနှင့် ဆင့်စာများ(၁၂၅)
၄၄။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ဒု (အတိုကောက်) (၁၁၂)
၄၅။ တော်စိန်ခို (လွှတ်တော်) (၁၆၅)
၄၆။ ဒေါ်မိမိလေး
၄၇။ တော်စိန်ခို (လွှတ်တော်) (၁၆၆)
၄၈။ ထိုစာ
၄၉။ ထိုစာ
၅၀။ ထိုစာ
၅၁။ ဦးသိန်းဒန် (ကြေးနန်း) (၁၀၇)
၅၂။ ဦးတင် (ကုန်းဘောင်ဆက်–တ) (၃၄၂)
၅၃။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ (အတိုကောက်) (၃၁၉–၃၅၀)
၅၄။ လူထုဦးလှ (၂၀၉)
၅၅။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ (အတိုကောက်) (၃၃၉–၃၈၅)
၅၆။ ကင်းဝန် (ပြင်သစ်) (၁၈၈)
၅၇။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ပ (အတိုကောက်) (၄၃၉)
၅၈။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ဒု (အတိုကောက်) (၂၀၄)
၅၉။ ထိုစာ။ တော်စိန်ခို(လွှတ်တော်)(၁၆၅)
၆၀။ လွှတ်တော်ပုရပိုက်–ဒု (အတိုကောက်) (၃၈၄၊ ၃၈၉၊ ၄၉၃၊ ၃၉၃)
၆၁။ ထိုစာ (ထို.အတူ)
၆၂။ ထိုစာ (၄၃၉၊ ၄၈၁)
၆၃။ ဒေါ်ကြန် (စာသုံးစောင်)။ Keeton (219)
၆၄။ ဒေါ်ကြန် (စာသုံးစောင်)
၆၅။ နတ်မောက်ဘုန်းကျော် (၃၀၈)

ဖတ်သင့်သည့် ကျမ်းအညွှန်း

ဦးမြင့်ဆွေ (ကြေးနန်း)
ဒေါက်တာသန်းထွန်း (ဗမာကျမ်း)
ဦးသိန်းဒန် (သင့်ထံမှ)
မောင်အေးသန့်
လှမြင့်

ပန်းတဉ်းဝန် ဦးရှေဘင်

(၁၈၃၃ ခန့်–?)

"ဦးရှေဘင်၏ ထူးခြားသည့် စရိုက်ကလေးတခုကို သတိထားမိ၏။ အခြားမဟုတ်၊ စာအုပ်ကို မြတ်နိုး ခုံမင်သည့် ဉာဏ်ကလေးပင် ဖြစ်သည်။ အချိန်ရတိုင်း စာအုပ်ဆိုင်သို့ သွားရ၍ စာအုပ်ဝယ်သည်။ အင်္ဂလန်မှ ပြန်တော့မည့် နောက်ဆုံးရက် မတိုင်မီ တနေ့ဦးပင် လန်ဒန်မြို့တွင် စာအုပ်ဝယ်နေရ၍ ဒုံဘာမြို့ဌ ပြုလုပ်သည့် အိန္ဒိယဆိုင်ရာဝန်ကြီး၏ နှုတ်ဆက် ညစာစားပွဲကို မမီလိုက်ပဲ...."